

**Югозападен университет
„Неофит Рилски“
Катедра по български език**

Елеонора Георгиева Тропанкова

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на докторантски труд на тема

**„Фразеологизми
с опорни думи за ‘домашни животни’“**

за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

Научен ръководител: проф. д-р Антони Стоилов

Благоевград, 2025

Дисертацията е обсъждана и насочена за защита от катедра „Български език“ към Филологически факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ Благоевград.

Научно жури:

1. Проф. д. ф. н. Владимир Любенов Жобов – СУ „Св. Климент Охридски“
2. Проф. д-р Ана Иванова Кочева – Институт за български език при БАН
3. Доц. д-р Лиляна Василева Василева – Институт за български език при БАН
4. Доц. д-р Владислав Владков Маринов – ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
5. Доц. д-р Лъчезар Любенов Перчеклийски – Югозападен университет

Резерви:

1. Проф. д-р Маргарет Драганова Димитрова – СУ „Св. Климент Охридски“
 2. Доц. д-р Борислав Димитров Попов – Югозападен университет
- Проф. д.ф.н.

Материалите за защита са на разположение в офиса на катедра „Български език“ на третия етаж, Първи корпус на Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград.

Защитата ще се състои на 23 октомври 2025 г. от 10,00 часа в 439 зала на Първи корпус на Югозападния университет „Неофит Рилски“.

Приноси на докторантския труд

1. Анализират се фразеологизмите с опорна дума от тематичния кръг ‘домашни животни’.
2. Фразеологизмите се анализират откъм външната им форма: брой; тип на синтактичната структура; вид на компонентната структура; продуктивни и непродуктивни компонентни конфигурации.
3. Фразеологизмите се анализират откъм семантичните им особености: моносемантична или полисемантична структура; синонимни взаимоотношения; антонимни взаимоотношения.

Публикации по темата на докторантския труд

1. Тропанкова, Ел. Структурно-семантична характеристика на фразеологизмите с опорна дума *куче*. – В: Сборник с доклади от 18-ите национални филологически четения за студенти и докторанти в чест на Светите братя Кирил и Методий. Бл., 2024, с. 17-25. ISSN: 2535-0625.
2. Тропанкова, Ел. Структурно-семантични особености на фразеологизмите с опорна дума *кон*. – В: Сборник с доклади от XXXIII международна научна конференция за млади учени. Бл., 2025, с. 42-48.
3. Тропанкова, Ел. Фразеологизми с опорни думи за ‘домашни животни’. – В: Сборник с доклади от 19-ите национални филологически четения за студенти и докторанти в чест на Светите братя Кирил и Методий. Бл., 2025. ISSN: 2535-0625.

Първата глава на дисертационния ми труд е уводна (с. 5-9). В нея правя преглед на проучванията у нас върху особеностите на фразеологизмите от лингвистична гледна точка, за да се очертае спецификата им като езикова единица, функционираща в тематичната област ‘домашни животни’. За да стане ясно това, представям автори и техни трудове, в които те представят особеностите им като езикови единици, както и теоретични постановки за спецификата и начините им за проучване (например Бояджиев, Куцаров, Пенчев 1998: 208-220; Вътв 1995: 359-381; Вътв 1998: 8-32; Кювлиева 1968: 221-228; 1969: 179-216; 1986; Македонска 1972: 73-112; Ничева 1967: 183-215; 1975: 383-393; 1978: 48-60; 1983; Тодорова 2007: 78-91, Чолакова 1967: 139-181, и др.).

Посочвам и автори с изследвания върху отделни особености на фразеологизми в български като се започне от началото (Ив. Богоев 1842; Л. Каравелов 1861) до съвременността (Балкански 1983; Барболова 2008; Вапорджиев 1974, 1978, 1981; Витанова 2012; Вългенов 1974; Вълков 2005; Вътв 2002, 2008, 2013; Георгиева 2015; Дапчева 2007; Дошков и Вълчанова 1985; Дюлгерова 1985; Иванова 1990; Кювлиева 1976, 1982, 1986; Недкова 2009; Ничева 1973, 1974, 1975, 1976, 1978, 1979, 1980, 1982, 1986, 1987, 1988; Радева 1978; Спасова-Михайлова 1970, 1978, 1979, 1980; Станева 1973; Тодорова 2007, 2009; Чолакова 1980, 1984; и др.).

Представям и речниците, от които за нуждите на труда са ексцерпирани нужните фразеологизми (Фразеологичен речник на българския език. Т. 1., С., 1974; Т.2., С., 1975, К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова; Нов фразеологичен речник на българския език от Кети Анкова-Ничева, 1993; Малък фразеологичен речник на българския език от В. Вътв 1998; Фразеологичен

речник на българския език от Банова и Димова, 2014; Фразеологичен синонимен речник на българския език от Нанова, 2005).

В тази уводна част формулирам и *целта на изследването* – да представя фразеологичните единици от тематичния кръг ‘домашни животни’, като те бъдат анализирани откъм форма, структура и семантика, като се направят и произтичащите от осъществяването на наблюдения изводи.

Редом с формулиране на задачите, които трябва да се изпълнят, за да се доведе изследването до успешния му край, посочвам и използваните от мене **подходи** (ономасиологичен и семасиологичен) и **методи** на изследване – дескриптивен (от съвременна гледна точка) и статистически.

Във *втората глава* на труда („Фразеологизми с опорни думи за домашни животни“, с. 10-90) представям фразеологизмите, образувани с помощта на опорните думи от тематичния кръг ‘домашни животни’, като преди това в съдържанието представям самите опорни думи (**агне; бивол; биволица; бик; бълха; вол; говедо; гъска; жребец; заек; квачка; кобила; коза; козел; кокошка; кон; коч; котарак; котка; крава; куче; кучка; магаре; магарица; мачка; мисирка; мишка; муле; муха; овца; патка; петел; пиле; плъх; прасе; пръч; псе; пуйка; пуяк; пчела; свиня; теле; шиле; шопар; юне; яре**), а в тази глава – и от какви принципи се ръководя при представяне на даден фразеологизъм към конкретна опорна дума. Например:

1. Опорните думи (и числящите се към тях фразеологизми, образувани с тяхна помощ) са представени в азбучен ред.

2. Опорните думи за названия на домашен добитък, образувани от еднокоренни съществителни, но принадлежащи към различен граматически род (**бивол ~ биволица; коза ~**

козел; котарак ~ котка; куче ~ кучка и др.), са представени отделно, в различни статии.

3. Опорните думи (и числящите се към тях фразеологизми), образувани от разнокоренни съществителни имена, но назоваващи един и същи представител на домашния добитък (**котка ~ мачка; куче ~ псе**, и др.), също са представени отделно в различни статии по азбучен ред.

4. В случаите, когато фразеологизмите, образувани с опорни думи от типа на **котка~мачка**, са малко на брой, тогава тези фразеологизми се представят към едната от двете опорни думи, с чиято помощ са образувани повече фразеологизми.

5. Фразеологизмите, които включват в своя състав опорни думи умалителни съществителни имена, са включени към съответната еднокоренна опорна дума (например тези с **мисирче** – към **мисирка**, тези с **пате** – към **патка**, и др.), защото тези умалителни форми към една опорна дума първо – са изключително малко на брой, и второ – с тях е образуван малък брой фразеологизми. Така например към опорните думи **агне, говедце, гъсе, зайче, кобилка, козица, мисирче** и др. (общият брой на всички умалителни съществителни е 15 от общо 46 опорни думи) съответните им умалителни форми **агънце, говедо, гъска, заек, кобила, коза, мисирка** и т.н. влизат в състава на само по един фразеологизъм, а умалителните съществителни имена **коте** и **пате** на опорните думи **котка** и **патка** влизат в състава съответно на пет и на девет фразеологизма.

6. Когато от опорна дума съществително име е образувано еднокоренно прилагателно име, тогава тези фразеологизми, образувани с помощта на тези прилагателни имена, са включени не в отделни

речникови статии с опорна дума това прилагателно, а към речниковите статии на съответните опорни думи съществителни имена. Защото с помощта на прилагателни имена от вида **агнешки, -а, -о; -и** е образуван само един фразеологизъм. Такъв е случаят и с прилагателни имена като **биволски, -а, -о; -и < бивол; волски, -а, -о; -и < вол; конски, -а, -о; -и < кон; овчи, -а, -е; -и < овца** и др., общият им брой е 10 прилагателни имена) образуваните с тяхна помощ фразеологизми са от два до четири.

7. В труда намират място и фразеологизми, образувани с опорните думи *бълха, мишка, муха* и *плъх*. В прекия смисъл на думата те трудно биха могли да бъдат разглеждани като домашни животни, но намират място в дисертационния труд, защото в миналото тези представители на животинския свят са били неразделна част от домашния бит на българина.

След тези уводни бележки към втората глава, представям по азбучен ред всички опорни думи с фразеологизмите, образувани с тяхна помощ. Част от фразеологизмите са придружени от стилистични квалификатори, поставени от авторите на речниците, от които са извлечени.

Тези опорни думи с принадлежащите им фразеологизми в труда имат следния вид:

Например:

КОКОШКА

БОЛЕН БОЖКО ЗА КОКОШКА. *Ирон.* За здрав човек, който се преструва на болен.

БОЛЕН ТОШКО ЗА КОКОШКА. *Ирон.* За здрав човек, който се преструва на болен.

ВЪРТЯ СЕ КАТО УЛАВА КОКОШКА. *Диал.* Слисал съм се и не зная какво да правя.

ВЪРТЯ СЕ КАТО ПИЯНА КОКОШКА. *Диал.* Слисал съм се и не зная какво да правя.

ДАВАМ/ ДАМ КОН ЗА КОКОШКА. Неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна.

ЗАМЕНЯМ/ЗАМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА. Неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна.

ИМАМ КОКОШИ УМ. *Подигр.* Глулав съм.

КОКОША ЖАЛБА. *Ирон.* Неискрена мъка, съчувствие.

РАЗМЕНЯМ/РАЗМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА. Неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна.

СМЕНЯМ/СМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА. Неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна.

ДА ТИ ОСТАРЕЯТ КОКОШКИТЕ. *Диал.* Употребява се като отговор на някого, който е нарекъл сравнително млад човек старец.

<КАТО (СЯКАШ)> МОКРА КОКОШКА. Жалък, засрамен, посрамен.

КАТО ХАМАТА КОКОШКА, ходя. *Диал.* Тромаво, като се клатя на две страни (ходя).

КОГАТО НА КОКОШКАТА ПРИПРЕ <ОТЗАДЕ ЯЙЦЕТО>, ТОГАЗ И ТЪРСИ ПОЛОГ <ДА ГО СНЕСЕ>. *Диал.* Казва се, за

да се подчертае, че нещо се върши в последния момент, когато вече не е възможно повече да се отлага.

КОКОШКАТА ОЩЕ НЕ Е НАСАДЕНА, ТОЙ ПИЛЕТА ИСКА. *Ирон.* Употребява се, когато някой предприема предварителни приготовления за нещо, чието осъществяване не е сигурно.

КОКОШКА ПЕЕ някъде. Изпълнява се, командва.

КОКОШКА ПЪШКА, ПЕТЕЛ СЕ ТРЪШКА. *Диал. Ирон.* За човек, който се оплаква повече от пострадалия.

КОКОШКАТА НЕ ЗНАЕ, ЯЙЦЕТО ЗНАЕ. *Диал.* За човек, който се показва по-умен от другите, по-големи от него.

КЛОПАМ КАТО КОКОШКА. *Диал.* Имам обичай да обаждам, да клеветя, да издавам другите.

МАЙКА ПЛАЧЕ, ГРАМОФОН СВИРИ, КЮНЦИ ПАДАТ, <КОКОШКИ КРЕКАТ>. *Жарг.* 1. Некадърен или негоден, който не го бива никак, никакъв. 2. Който е в окаяно положение, зле направен или в пълен безпорядък.

(мятам се, скачам) КАТО ЗАКЛАНА КОКОШКА. Мъчително, безпомощно, обикн. От болка, тежко преживяване и др. (се мятам, скачам).

НЕ ЗНАЯ ОТДЕ ПИКАЕ КОКОШКА. *Диал. Пренебр.* Много съм глупав, неопитен.

НЕ ЩЕ КУМ ПЕЧЕНА КОКОШКА. *Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

ОТ СТАРА КОКОШКА ЯЙЦЕ. Много хитър, опитен.

ПЛАША КОКОШКИТЕ. Напразно заплашвам.

ПЛАШИ ПЕЙО КОКОШКИТЕ. *Диал.* Употребява се, когато някой напразно се мъчи да уплаши някого с нещо съвсем неправдоподобно и малко вероятно да се случи, да стане.

РОВЯ КАТО КОКОШКА ГЮБРЕ. *Диал.* За дете - ям нечисто.

СВИЛ СЪМ СЕ КАТО КОКОШИ ЗАДНИК. Проявявам скъперничество, свиди ми се не смея да похарча пари за нещо или да услужа някому с пари; станал съм скъперник.

С КОКОШИ УМ. *Подигр.* Глупав.

С КОКОШКИТЕ. 1. В съчет. с лягам си (заспивам). Много рано вечер, още щом се

мръкне (си лягам, заспивам). 2. В съчет. със ставам. Много рано сутрин (ставам). 3. В съчет. със ставам. *Диал. Ирон.* Много късно сутрин (ставам).

СЛЯПА КОКОШКА, КОГА ПРОГЛЕДА, ИСКА ДА СЕ КАЧИ И НА ПЕТЕЛА. *Диал. Ирон.* За човек, който се самозабравя след някакъв успех и иска да върши и невъзможни неща.

(смайвам се) КАТО КОКОШКА КОГА ГРАД ВАЛИ. *Диал.* Много (се смайвам).

СНЕСЛА КОКОШКАТА, КУДКУДЯЧИ ПЕТЕЛА. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой се хвали и перчи с чужди заслуги и постижения.

СНЕСЛА КОКОШКАТА ЯЙЦЕ И ОКРЯКАЛА ВСИЧКАТА МАХАЛА. *Подигр.* За човек, който шумно се хвали с някакъв свой, обикн. не много голям успех.

СТАВАМ / СТАНА КАТО ПИСАНА КОКОШКА. *Диал.* Изпадам в ненормално състояние от много грижи, неприятности, ядове.

СТИСНАЛ СЪМ СЕ КАТО КОКОША ТРЪТКА. Проявявам скъперничество, свиди ми се да давам пари, да харча; станал съм скъперник.

ТРЕСА СЕ КАТО КОКОШКА НАД ПРОСО. *Диал.* Голям скъперник съм.

ХВАНАЛА ГО КОКОШАТА СЛЕПОТА. *Диал. Ирон.* Казва се за някого, когото карат вечер да работи, а той, тъй като не му се работи, казва, че не вижда.

ХОДЯ КАТО ПИСАНА КОКОШКА. *Диал.* Имам големи грижи, ядове и не зная какво да правя; станал съм разсеян от неприятности, трудности и се чувствавам зле.

ЩЕ (ДА) РАЗБЕРАТ И КОКОШКИТЕ. *Подигр.* На всички ще стане известно, всички ще узнаят.

ЯЙЦАТА КРЯКАТ, КОКОШКИТЕ МЪЛЧАТ. *Нов. Ирон.* Употребява се, за да се изтече по-младите и по-неопитните са много самоуверени, и се смятат за по-способни от по-старите поопитните, което скромно не се самоизтъкват и пасуват.

ЯЙЦЕТО УЧИ КОКОШКАТА. *Ирон.* Употребява се, когато децата дават съвети на родителите си.

ЯЛ СЪМ КОКОШИ КРАК. Не мога да пазя тайна, издавам поверените ми тайни.

ЯЛ СЪМ <от> КОКОША НОГА. *Диал.* Не мога да пазя тайна, издавам поверените ми тайни.

ЯЛ СЪМ ОТ КОКОШКА КЪЛКА. Не мога да пазя тайна, издавам поверените ми тайни.

ЯЛ СЪМ ОТ КОКОШКА НОГА. *Диал.* Не мога да пазя тайна, издавам поверените ми тайни.

В *третата глава* на труда („Структурно-семантичен анализ на фразеологизмите по опорни думи“, с. 91-232) анализирам фразеологизмите откъм тяхна външна форма и откъм семантичните им особености.

Да анализирам фразеологизмите от гледна точка на външната им форма, това означава да представя броя на фразеологизмите към всяка от опорните думи, с чиято помощ те са образувани; да анализирам фразеологизмите откъм типа на синтактичната им структура – кои са с характер на изречение, кои – с характер на изречение, кои са със структура на предложно-именно съчетание; да анализирам фразеологизмите и откъм тяхната компонентна структура, като под нея се има предвид принадлежността на изграждащите фразеологизмите компоненти към частите на речта. Така този подход ми дава възможност да обособя продуктивни и непродуктивни типове и конфигурации.

Да анализирам фразеологизмите от гледна точка на семантичните им особености, това означава да обърна внимание на тяхната семантична структура – дали всеки фразеологизъм е с моносемантична или полисемантична структура и на тази основа да покажа едно значение от колко фразеологизма, принадлежащи към една опорна дума, се носи. Този подход дава възможност да се обособят групи от фразеологизми, влизащи в синонимни отношения помежду си на базата на носени от тях значения.

След извършване на тези два основни вида анализ, правя и произтичащите от направените наблюдения изводи.

Например:

Коза

1. Опорната дума **коза** присъства в 34 фразеологизма. От тях 27 са с проста семантична структура (79,4 %), като 20,6 % (7 на брой) са с две или повече значения.

1.1. От фразеологизмите с по едно значение 20 са с глаголен компонент (74,1 % от моносемантичните и 58,8 % от всички с тази опорна дума). Те са от вида **Деля се като крастава коза от стадото** ‘държа се непрекъснато настрана от другите, страня’; **Одрах козите Диал.** ‘повърнах от напиване’; **Оставам/остана на коза Диал.** ‘изоставам по време на жетва или при друга полска работа’; **Свивам се като коза в дъжд Диал.** ‘чувствувам се смутен, неловко, неудобно’, и др.

От фразеологизмите с две или повече значения (те са 7) с глаголна форма са 6 (85,7 % от всички полисемантични): **Вкарвам/вкарам в кози рог някого** 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение; Със същото значение **Натъпквам/натъпча в кози рог някого, Натиквам/натикам в кози рог някого** и др. Един от тях не съдържа глаголна форма (т.е. 14,3 %): **Като коза** 1. В съчет. с врещя. Много силно и неприятно (врещя). 2. В съчет. с катеря се. Много ловко, с голяма пъргавина (се катеря). 3. *Диал.* В съчет. с бос. Много (бос в дадена област), много (прост, ограничен).

1.2. От гледна точка на синтактината им структура, преобладават фразеологизмите с изреченска структура: **Нямала си баба белица, та си купила козица** ‘употребява се, когато някой придобие, купи, заеме се с нещо, без което би могъл да мине и което му струва големи грижи и неприятности’; **Не учи старец как се кози пасат Диал. Ирон.** ‘употребява се, когато някой дава съвети на човек много по-опитен и по-обигран от него, който по-добре знае как трябва да постъпи’; **Присмяла се козата на овцата, че ѝ видяла задника Диал. Ирон.** ‘употребява се, когато някой критикува другия или му се присмива, а самият той

притежава същите недостатъци'; **Цар Траян има кози уши** 'употребява се, за да се посочи, че нещо неприятно за някого, което той иска да скрие, се е разчуло', и др.

Фразеологизми словосъчетания също намират място сред образуваните с помощта на тази опорна дума: **Дера кози (<козите>)** *Диал.* 'повръщам'; **Козе месо** 'Рядко. Предателство'; **Одрах козите** *Диал.* 'повърнах от напиване'.

По честота на употреба фразеологизмите със структура на предложно-именно съчетание следват тези с изреченска структура: **Като на коза брада** *Диал.* 'много добре (ми приляга)'] **Като коза в календар** Гледам (обикн. нещо, което буди голямо недоумение). *Ирон.* 'глупаво, без да разбирам нещо (гледам)'; **На двамина кози крак** 'употребява се, когато за малко нещо претендират мнозина и трябва да се раздели на всички'; **От стара коза яре** 'много хитър; опитен', и др.

1.3. Лексикално вариране се наблюдава както сред съотнасящи се един към друг два или повече различни фразеологизма, така и в рамките само на един фразеологизъм.

а) лексикално вариране в рамките на два или повече фразеологизма: **Навирам/навра в кози рог (някого); Навкарвам/навкарам в кози рог (някого); Натиквам/натикам в кози рог (някого); Натъпквам/натъпча в кози рог (някого)** – и четирите фразеологизма са полисемантични и са носители на еднаквото значение 1. 'нахоквам жестоко някого'. 2. 'отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено, безизходно положение и го правя безсилен или безвреден'.

Синонимията между тях се носи от различните вариращи глаголни компоненти, като различието между тях е от лексикално-граматическо естество – при всеки от фразеологизмите варират форми на несвършен и свършен вид: *навирам / навра; навкарвам / навкарам; натиквам / натикам; натъпквам / натъпча*. Отсъщия тип е и варирането между фразеологизмите в рамките на

това синонимно множество между фразеологизмите **вкарвам/вкарам в кози рог (някого)** и **въвирам/въвра в кози рог (някого)** – и двата с общите за тях значения 1. ‘нахоквам жестоко някого’. 2. ‘отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение’.

Вариращи са компонентите и в синонимната двойка **свивам се като коза в дъжд** и **сгърчвам се като коза в дъжд** – и двете с общото за тях значение *Диал.* ‘чувствам се смутен, неловко, неудобно’. Варирането също е между глаголни компоненти, само че тук различието при тях, за разлика от по-горе, е от чисто лексикално естество.

В рамките на синонимно множество може да варират не само глаголни компоненти. Значението ‘държа се непрекъснато настрана от другите, страна’ е общо за фразеологизмите от синонимната двойка **деля се като крастава коза от стадо** и **деля се като шугава коза от стадо**, като тук вариращите компоненти вече са *прилагателни имена*.

Значението ‘употребява се, когато за малко нещо претендират мнозина и трябва да се раздели на всички’ се носи от три фразеологизъма: **на двамина кози крак; на петима кози крак** и **на сто вълци кози крак**. Варирането между тях представя интересен тип взаимоотношение: от една страна в два от фразеологизмите варират субстантивирани числителни имена (**на двамина кози крак; на петима кози крак**) и по отношение на вариращия компонент се противопоставят на третия член от синонимното множество **на сто вълци кози крак**, при който вариращият компонент е *словосъчетание* на числително име със съществително име.

Значението *Диал. Ирон.* ‘употребява се, когато някой критикува другиго или му се присмива, а самият той притежава същите недостатъци’ обединява в синонимна двойка фразеологизмите **присмяла се козата на овцата, че ѝ видяла**

задника и **присмяла се козата на овцата, че лудо пасе**. В случая варирант компоненти в рамките на словосъчетания.

б) вариране се наблюдава и в рамките на отделен фразеологизъм: **Оставам / остана на коза**. *Диал.* ‘изоставам по време на жетва или при друга полска работа’. Варирането отново е от лексикално-граматичен тип, тъй като варирант глаголни компоненти въз основа на разлика във видовата им принадлежност.

2. Очертават се следните компонентни структурни конфигурации откъм принадлежност на частите на речта като компоненти, изграждащи фразеологизмите:

а) **Г+Пр.+ПИ+СИ+ Мест.**

Вкарвам/вкарам в кози рог някого. 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение. Със същото значение **Въвирам/въвра в кози рог някого, Навирам/навра в кози рог някого, Навкарвам/навкарам в кози рог някого, Натиквам/натикам в кози рог някого и Натъпквам/натъпча в кози рог някого.**

б) **Г+ Пр.+ПИ+СИ+Пр.+СИ**

Деля се като крастава коза от стадото. ‘държа се непрекъснато настрана от другите, страня’ и **държа се като шугава коза от стадото.** ‘държа се непрекъснато настрана от другите, страня’.

Атрибутивният компонент в структурния тип може да и факултативен: **свивам се като коза в дъжд** и **сгърчвам се като коза в дъжд**. *Диал.* ‘чувствувам се смутен, неловко, неудобно’.

в) **Г+СИ+(СИ)**

Дера коза (козите). *Диал.* ‘повръщам’; **одрах козите.** *Диал.* ‘повърнах от напиване’.

Типът може да бъде разширен с предложен компонент: **Оставам/остана на коза**. *Диал.* ‘изоставам по време на жетва или при друга полска работа’.

г) Пр.+СИ

Като коза 1. В съчет. с врещя. Много силно и неприятно (врещя). 2. В съчет. с катеря се. Много ловко, с голяма пъргавина (се катеря). 3. *Диал.* В съчет. с бос. Много (бос в дадена област), много (прост, ограничен); **Козе месо**. ‘рядко’, ‘предателство’.

д) Пр.+СИ+Пр.+СИ+(Г)

Като коза в календар, (гледам) – обикн. нещо, което буди голямо недоумение. *Ирон.* ‘глупаво, без да разбирам нещо (гледам)’; **Като коза на лед, (ходя)**. ‘с разкратена походка от много умора (ходя)’; **Като коза на брада, (приляга ми)**. *Диал.* ‘много добре (ми приляга)’.

Конфигурацията може да бъде разширена с прилагателно име към съществителното в рамките на словосъчетанието, което заедно образуват: **Като сляпа коза в тръне, ще прокопсам**. *Диал. Ирон.* ‘никак (няма да прокопсам)’.

е) Пр.+СИ+ПИ+СИ

На двамина кози крак. ‘употребява се, когато за малко нещо претендират мнозина и трябва да се раздели на всички’; **На петима кози крак**. ‘употребява се, когато за малко нещо претендират мнозина и трябва да се раздели на всички’. Типът конфигурация може да бъде разширен с числително име: **На сто вълци кози крак**. *Диал.* ‘употребява се, когато за малко нещо мнозина претендират и трябва да се раздели на всички’. Вариантен подтип с разместване на компонентите в рамките на типа представя фразеологизмът **От стара коза яре**. ‘много хитър, опитен’.

ж) Г+Мест.+Пр.+Пр.+СИ+СИ

Прилича ми като на коза брада. *Диал.* ‘много (ми подхожда, прилича)’.

3. От гледна точка на семантиката анализът сочи, че:

а) едно значение може да се носи от един фразеологизъм:

Диал. ‘ще се бием’

Ще играеме “сляпа баба кози пасе”.

‘много хитър, опитен’

От стара коза яре.

Диал. ‘изоставам по време на жетва или при друга полска работа’

Оставам/остана на коза.

б) едно значение може да се носи и от два фразеологизма
‘употребява се, за да се посочи, че нещо неприятно за някого,
което той иска да скрие, се е разчуло’

Цар Траян има кози уши.

Цар Троян има кози уши.

Диал. ‘чувствувам се смутен, неловко, неудобно’

Свивам се като коза в дъжд.

Сгърчвам се като коза в дъжд.

Диал. Ирон. ‘употребява се, когато някой критикува другото или му се присмива, а самият той притежава същите недостатъци’

Присмяла се козата на овцата, че ѝ видяла задника.

Присмяла се козата на овцата, че лудо пасе.

в) едно значение може да се носи и от три фразеологизма.
‘употребява се, когато за малко нещо мнозина претендират и
трябва да се раздели на всички’

На двамина кози крак.

На петима кози крак.

На сто вълци кози крак.

г) едно значение може да се носи и от шест фразеологизма.

1. Нахоквам жестоко някого. 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено, безизходно положение и го правя безсилен, безвреден.

Вкарвам/вкарам в кози рог някого.

Въвирам/въвра в кози рог някого.

Навирам/навра в кози рог някого.

Навкарвам/навкарам в кози рог някого.

Натиквам/натикам в кози рог някого.

Натъпквам/натъпча в кози рог някого.

4. Стилистично са маркирани 16 от значенията на фразеологизмите, като най-често – 10 пъти, е използван маркерът *Диал.* След него по честота на употреба (пет пъти) се нарежда *Диал. Ирон.* и само веднъж *Ирон.*

Патка

1. Фразеологизмите, включващи в състава си опорната дума **патка**, са сред сравнително многобройните в изследването – те са 39 на брой.

1.1. Преобладават фразеологизмите с по едно значение – те са 36 на брой (92,3 %). От тях 34 включват в състава си глаголен компонент (94,4 % от моносемантичните). Те са от вида **Влиза патка, излиза гъска** *Диал. Ирон.* ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак’; **Въртя се като патка в мъгла** ‘не мога да реша как да се справя с нещо, не знам как да постъпя; чудя се, мая се, в безизходица съм’; **Забърквам се/забъркам се като пате в кълчища** ‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря’;

(Клатя се) като пате. Грозно, неграциозно, тромаво (се клатя, вървя); **Крекна ми патката** *Диал.* ‘настъпиха и за мене добри, щастливи дни, сполучих и аз в нещо, ощастливен бях’, и др.

Двата фразеологизма, които не са образувани с помощта на глаголен компонент, са **Глупав като патка** *Диал.* ‘не толкова глупав’ и **Ни пате, ни гъсе** *Диал.* ‘нещо, лишено от характерна форма и облик, което не може да се подведе към дадена категория; нещо неопределено’.

1.2. Само 3 са фразеологизмите, които притежават две или повече значения (7,7 %). И трите не съдържат глаголна форма: **Като патица** 1. В съчет. с глупав. Много, извънредно (глупав). 2. В съчет. с кретам. Бавно, олюлявайки се (кретам); **Като патка** 1. В съчет. с глупав. Много, извънредно (глупав). 2. В съчет. с бяла. За жена - много (бяла) и **Като пате в (у) решето** 1. В много тежко положение. 2. В съчет. с надувам се (големее се). Много и без да има защо, напразно (се надувам).

2. Откъм типа структура анализираните фразеологизми биват:

2.1. От гледна точка на синтактичната им структура

а) фразеологизми със структура на изречения – 34 на брой

Те са от типа **Въртя се като пате в решето** ‘не мога да реша как да се справя с нещо, не знам как да постъпя; чудя се, мая се, в безизходица съм’; **Мерих в патка, а ударих гарга** *Диал.* ‘излъган съм в очакванията си’; **Мисля като пате в дъжд** ‘чувствувам се много неприятно’; **Патка ми е изпила акъла** ‘съвсем съм оглупял, останал съм без разум (употребява се при укор, когато се извършва нещо неразумно)’, и др.

б) фразеологизми със структура на предложно-именно съчетание:

Глупав като патка *Диал.* ‘не толкова глупав’; **Като пате в (у) решето** 1. В много тежко положение. 2. В съчет. с надувам се (големее се). Много и без да има защо, напразно (се надувам);

Като патица 1. В съчет. с глупав. Много, извънредно (глупав). 2. В съчет. с кретам. Бавно, олюлявайки се (кретам); **Като патка** 1. В съчет. с глупав. Много, извънредно (глупав). 2. В съчет. с бяла. За жена - много (бяла) и **Като пате в (у) решето** 1. В много тежко положение. 2. В съчет. с надувам се (големя се). Много и без да има защо, напразно (се надувам).

2.1.1. Видоизменения във формата

а) лексикална вариантност

При нея се осъществява замяна на структурни компоненти, без тя да води до промяна в значението на фразеологизмите: **Въртя се като пате в мъгла** ‘не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм’. **Въртя се като пате в решето** ‘не мога да реша как да се справя с нещо, не знам как да постъпя; чудя се, мая се, в безизходица съм’. В случая се заменя *еднороден* структурен компонент – в двата фразеологизма *съществителни имена (мъгла и решето)* може да се заменят взаимно, като замяната не променя семантиката им.

От друга страна усложнен тип взаимодействие наблюдаваме при фразеологизмите **Въртя се като пате в решето** ‘не мога да реша как да се справя с нещо, не знам как да постъпя; чудя се, мая се, в безизходица съм’ и **Въртя се като патка в мъгла** ‘не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм’. Семантиката им е еднаква и не я променя замяната на *два еднороди* структурни компоненти – *пате с патка и решето с мъгла*.

Вариране на граматически форми на глаголен структурен компонент наблюдаваме при фразеологизмите **Забърквам се / забъркам се като пате в кълчища** ‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря’ и **Заплитам се / заплета се като пате в кълчища** ‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря’. Варирането на лексикални структурни компоненти се усложнява, когато към тази

синонимна по значение двойка включим и фразеологизма **Забърквам се / забъркам се като патка (пате) в мъгла** ‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря’. От една страна варират глаголни форми и глаголни структурни компоненти, от друга – съществителни имена (**пате ~ патка**) и (**кълчища ~ мъгла**).

Замяна на еднороден структурен компонент (**съществително име**) наблюдаваме и при фразеологизмите <да> **не ми е изпила патка акъла** ‘не съм огляпал, няма да постъпя неразумно’; <да> **не ми е изпила патка мозъка** ‘не съм огляпал, няма да постъпя неразумно’; <да> **не ми е изпила патка пипето** ‘не съм огляпал, няма да постъпя неразумно’; <да> **не ми е изпила патка ума** ‘не съм огляпал, няма да постъпя неразумно’ (акъла ~ мозъка ~ пипето ~ ума). От друга страна в структурата на тези четири фразеологизма се съдържа факултативният компонент <да>, който също, както и вариращите компоненти, не променя семантиката на тези фразеологизми.

2.2. Оформят се следните структурни конфигурации фразеологизми:

а) продуктивни типове

Единственият продуктивен тип е представен от следната конфигурация:

Г+Пр.+СИ+Пр.+СИ

Въртя се като пате в мъгла. Не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм.
Въртя се като патка в мъгла. Не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм. **Въртя се като пате в решето.** Не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм.

Забърквам се/забъркам се като пате в кълчища. Обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря. **Забърквам се/забъркам се като пате в мъгла.**

Обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря. **Заплитам се/заплета се като пате в кълчища.** Обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря. **Обърквам се/объркам се като пате в кълчища.** Обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря. **Обърквам се/объркам се като пате в решето.** Обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря. **Уплитам се/уплета се като пате в кълчища.** Обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря. **Уплитам се/уплета се като пате в решето.** Обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря.

б) конфигурации с относителна продуктивност

(Част.)+Част.+Мест.+Г+СИ+СИ

(Да) не ми е изпила патка акъла. Не съм оглупял, няма да постъпя неразумно. **(Да) не ми е изпила патка мозъка.** Не съм оглупял, няма да постъпя неразумно. **(Да) не ми е изпила патка пипето.** Не съм оглупял, няма да постъпя неразумно. **(Да) не ми е изпила патка ума.** Не съм оглупял, няма да постъпя неразумно.

Пр.+СИ+Пр.+СИ (+Г)

Като пате в мъгла, забърквам се (шашардисвам се и под.). Много, съвсем (се обърквам). **Като патка в мъгла (забърквам се).** Много, съвсем (се обърквам). **Като патка в решето (престъпям).** *Диал.* Грозно, неграциозно, тромаво (престъпям).

Г+СИ+Г+СИ

Влиза патка, излиза гъска. *Диал. Ирон.* За човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак; **Отишло пате, върнало се гъска.** *Диал. Ирон.* За човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак.

По същество тук конфигурацията **Г+СИ** е дублирана.

Вариант на тази конфигурация представя нейната обърната структура: **Яйце давам/дам, патка вземам/взема.** *Диал.* Постъпвам така, че с малко спечелвам голяма печалба, имам много облаги.

Г+Пр.+СИ+Пр.+СИ

Мисля като пате в дъжд. Чувствувам се много неприятно.
Оставам/остана като патка на лед. *Разг.* Бивам излъган, измамен в очакванията си да придобия нещо или да успея в нещо, или изпадам в тежко положение.

Пр.+СИ

Като патица. 1. В съчет. с глупав. Много, извънредно (глупав). 2. В съчет. с кретам. Бавно, олюлявайки се (кретам).

Като патка. 1. В съчет. с глупав. Много, извънредно (глупав). 2. В съчет. с бяла. За жена - много (бяла).

в) непродуктивни конфигурации

(Г)+Пр.+ПИ+СИ

(Вървя) като кьорава патка. *Диал.* Несигурно, неуверено, препъвайки се (вървя).

Пр.+СИ+Пр.+СИ

Като пате в (у) решето. 1. В много тежко положение. 2. В съчет. с надувам се (големя се). Много и без да има защо, напразно (се надувам).

Г+Пр.+СИ

Клатя се като пате. Грозно, неграциозно, тромаво (се клатя, вървя).

Г+Мест.+СИ

Крекна ми патката. *Диал.* Настъпиха и за мене добри, щастливи дни, сполучих и аз в нещо, ощастливен бях.

Г+Пр.+СИ+Сз+Г+СИ

Мерих в патка, а ударих гарга. *Диал.* Излъган съм в очакванията си.

ПИ+Пр.+СИ

Глунав като патка. *Диал.* Не толкова глунав.

3. Наблюдават се следните типове взаимоотношения между външната форма и семантиката на фразеологизмите:

3.1. Едно значение се носи от един фразеологизъм:

Диал. ‘несигурно, неуверено, препъвайки се (вървя)’

(Вървя) като кърава патка.

Диал. ‘не толкова глунав’

Глунав като патка.

Диал. ‘грозно, неграциозно, тромаво (престъпям)’

Като патка в решето престъпям.

3.2. Едно значение се носи от два фразеологизма:

‘много, съвсем (се обърквам)’

Като пате в мъгла, забърквам се.

Като патка в мъгла, забърквам се.

Диал. Ирон. ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак’

Влиза патка, излиза гъска.

Отишло пате, върнало се гъска.

‘съвсем съм оглупял, останал съм без разум (употребява се при укор, когато се извършва нещо неразумно)’

Патка ми е изпила акъла.

Патка ми е изпила ума.

3.3. Едно значение се носи от три фразеологизма:

‘не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм’

Въртя се като пате в мъгла.

Въртя се като патка в мъгла.

Въртя се като пате в решето.

3.4. Едно значение се носи от четири фразеологизъма:

‘не съм оглупял, няма да постъпя неразумно’

(Да) не ми е изпила патка акъла.

(Да) не ми е изпила патка мозъка

(Да) не ми е изпила патка пипето

(Да) не ми е изпила патка ума.

3.5. Едно значение се носи от седем фразеологизъма:

‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя
или да отговоря’

Забърквам се/забъркам се като пате в кълчища

Забърквам се/забъркам се като пате в мъгла

Заплитам се/заплета се като пате в кълчища

Обърквам се/объркам се като пате в кълчища

Обърквам се/объркам се като пате в решето

Уплитам се/уплета се като пате в кълчища

Уплитам се/уплета се като пате в решето

4. В заключение може да се направят следните по-важни обобщения:

4.1. Общият брой на фразеологизмите, образувани с помощта на опорната дума **патка**, е 39.

4.2. Фразеологизмите с едно общо за тях значение са седем.

4.3. Носещи само по едно значение са 36 от всички 39 фразеологизъма. (92,3 % от всички). Носещи по две и повече значения са 3 от всичките 39 фразеологизъма (7,7 % от всички).

4.4. Глаголна форма съдържат 34 от всички 39 фразеологизъма (87,2 % от всички).

4.5. Фразеологизмите без участие на глаголен компонент в структурата са 12,8 % (5 от 39).

4.6. Фразеологизмите с характер на изреченска структура са 34 (87,2 %).

4.7. От изследваните 39 фразеологизма стилистично маркирани са 16 техни значения (41,0 %), като най-често (11 пъти) е използван маркерът *Диал.*, по два пъти *Диал. Ирон.* и *Ирон.*, а само веднъж – *Разг.*

В **четвъртата глава** на труда („Изводи“, с. 234-262), видно и от названието на главата, обобщавам резултатите от изследването по следния начин.

1. Анализираните в докторантския труд фразеологизми са образувани с помощта на 46 опорни думи.

1.1. Поради спецификата на тематичния кръг – названия за ‘домашни животни’, тези опорни думи принадлежат само към класа на съществителните имена.

2. С помощта на опорните думи са образувани 1144 фразеологизма.

2.1. Няма опорна дума от тематични кръг ‘домашни животни’, с чиято помощ да не са образувани фразеологизми.

2.1. Най-много фразеологизми са образувани с помощта на опорната дума **куче** – 156. В низходящ ред следваща по продуктивност опорна дума е **кон** – 117 фразеологизма. Следват **магаре** – 94; **свиня** – 57; **котка** – 56; **мишка** – 54; **кокошка** – 46; **муха** – 46; **патка** – 39; **петел** – 38; **вол** – 35; **заек**, **коза**, **крава** и **овца** – по 34; **бълха** – 27; **мачка** – 21; **кобила** – 20, и др.

2.2. Най-малък брой фразеологизми са образувани с помощта на опорните думи **пръч**, **шиле** и **юница** – по 1; ; **жребец**, **квачка** и **шопар** – по 2; **биволица**, **козел**, **магарица**, **муле** и **пуйка** – по 3; **мисирка** и **пуйка** – по 4; **коч** – 5; **говедо** и **яре** – по 6; **бик** и **плъх** – по 7, и др.

2.3. Опорните думи са представени с основната форма на съществителното име. Само при една от тях липсва съответствие между тази основна форма и употребената във фразеологизмите: с помощта на опорната дума **юница** е образуван само един фразеологизъм, но той включва единствено умалителната словоформа **юне** на съществителното име **юница**.

3. Разпределението на опорните думи по образуваните с тяхна помощ фразеологизми показва, в състава на тези фразеологизми влизат от една до три опорни думи.

3.1. Хиляда и седем (88,0%) от броя на всички фразеологизми от тематичния кръг ‘домашни животни’ (1007 фразеологизма от общо 1144=88,0%) са образувани с помощта само на една от опорните думи, към които тези фразеологизми се числят. Тези опорни думи са **агне, бивол, биволица, бик, бълха, вол, говедо, гъска, жребец, заек, квачка, кобила, коза, козел, кокошка, кон, коч, котарак, котка, крава, куче, кучка, магаре, магарица, мачка, мисирка, мишка, муле, муха, овца, патка, петел, пиле, плъх, прасе, пръч, псе, пуйка, пуяк, пчела, свиня, теле, шопар, яре**.

Този тип взаимоотношение *опорна дума ~ фразеологизъм* илюстрират фразеологизми като **СЯКАШ ЧЕ ГО БИВОЛИЦА БЛИЗАЛА** ‘който е с гладко сресана, пригладена коса’; **КЛОПАМ КАТО КВАЧКА** ‘имам обичай да обаждам, да клеветя, да издавам другите’; **КОЗЕЛ НА ИЗКУПЛЕНИЕТО** ‘човек, върху когото постоянно стоварват чужди грешки, чужда вина, който изкупува чужди провинения’; **КАТО ЧЕ СА ГО КЪЛВАЛИ МИСИРКИТЕ** 1. ‘който е с

надупчено, грапаво лице (за човек). 2. ‘който е много грапав, много грозен (за нещо)’; **ЛАЗАРЕТСКИ ПЛЪХ** ‘войник, който често ходи и лежи в лазарета; **НЕ ЩЕ МАНГО ПЕЧЕНО ПРАСЕНЦЕ** ‘употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което всъщност желае, но не може да го постигне или да го има’; **ДЕРА ПРЪЧ<А>** ‘повръщам’; **ВЪРТЯ СЕ КАТО ПЧЕЛА ОКОЛО КОШЕР** ‘стремя се постоянно към нещо, от което имам облаги’; **УМИСЛИЛ СЪМ СЕ КАТО ШОПАР НА КОЛЕДА** ‘много съм угрижен, обезпокоен’, и др.

3.1.1. Най-голям брой фразеологизми с помощта на една опорна дума са образувани с помощта на опорните думи **куче** (149 от 156), **кон** (101 от 117), **магаре** (84 от 94), **свиня** (56 от 57), **мишка** (47 от 54), **котка** (46 от 56), и др.

3.1.2. В състава на всички фразеологизми, образувани с помощта на конкретна опорна дума, участват опорните думи **агне** (9 от 9), **биволица** (3 от 3), **квачка** (2 от 2), **козел** (3 от 3), **коч** (5 от 5), **мисирка** (4 от 4), **плъх** (7 от 7), **прасе** (14 от 14), **пръч** (1 от 1), **пуйка** (4 от 4), **пуяк** (3 от 3), **пчела** (9 от 9), **шопар** (2 от 2).

3.2. Сто и четиридесет от фразеологизмите (12,2% от броя на всички фразеологизми от тематичния кръг ‘домашни животни’) включват в структурата си по две от опорните думи, числящи се към този тематичен кръг (140 фразеологизма от общо 1144 = 12,2%).

По опорни думи тези фразеологизми се разпределят както следва:

бивол (три от общо 17-те фразеологизма, числящи се към тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ВОЛ ОТИДЕ**, **БИВОЛ СЕ ВЪРНА** ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал

същия глупак’; **ПРАВЯ ОТ БЪЛХАТА БИВОЛ** ‘силно преувеличавам нещо, без да е необходимо, без нужда’; **ПРАВЯ ОТ МУХАТА БИВОЛ** ‘силно преувеличавам нещо, без да е необходимо, без нужда’.

бик (три от общо седемте фразеологизма, числящи се към тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **И БИКА МУ ТЕЛЕ РОДИЛ** ‘забогатял е, разбогатял е’; **НЕ СЪМ НИТО НА КРАВАТА ОПАШКАТА, НИ НА БИКА РОГАТА** ‘не съм нито последен, нито пръв’; **ТЪРСЯ ЮНЕТО ПОД БИКА** ‘проявявам преднамерено прекалена придирчивост към някого и с това искам да се заям с него’.

бълха (един от общо 27-те фразеологизма, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ПРАВЯ ОТ БЪЛХАТА БИВОЛ** ‘силно преувеличавам нещо, без да е необходимо, без нужда’.

вол (единадесет от общо 35-те фразеологизма, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ВОЛ ОТИДЕ, БИВОЛ СЕ ВЪРНА** ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак’; **ВОЛ ОТИДЕ, КРАВА СЕ ВЪРНА** ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак’; **ВОЛ И КОН (излезе)** ‘много пари, много скъпо (струва)’; **ВОЛ СЕ РОДИЛО, ТЕЛЕ КЪЕ УМРЕ** ‘ще си остане глупак, дори ще стане по-голям глупак’; **ВОЛОВЕТЕ ОРАТ, А КОНЕТЕ ЗОБЯТ** ‘казва се, за да се изтъкне, че едни се трудят, а други ядат’; **ДОСЕГА ЩЯХ ДА ИЗПРОСЯ КОН И ВОЛ** ‘употребява се, за да се подчертае, че някой се моли дълго време за нещо, и все не му го дават’; **НИ ВЪВ ВОЛОВЕТЕ, НИ В ТЕЛЦИТЕ** ‘лишен от определена, характерна физиономия, черти, облик; неопределен, неясен’; **ТЕЛЕ ОТИШЪЛ, ВОЛ СЕ**

ВЪРНАЛ ‘за човек, който никак не се е променил, нищо не е научил, останал си е същият глупак’; **ТЕЛЕ СЕ РОДИЛ, ВОЛ УМРЯЛ** ‘за човек, който никак не се е променил, нищо не е научил, останал си е същият глупак’; **ТРАЖА ПОД ВОЛО ТЕЛЕ** ‘проявявам преднамерено прекалена придирчивост към някого и с това искам да се заям с него’; **ТЪРСЯ ПОД ВОЛА ТЕЛЕ**. ‘проявявам преднамерено прекалена придирчивост към някого и с това искам да се заям с него’.

говедо (един единствен фразеологизъм от 6-те, образувани с помощта на тази опорна дума, е образуван с помощта на две опорни думи): **НИ В ТЕЛЦИ, НИ В ГОВЕДА** ‘лишен от определена, характерна физиономия, черти, облик; неопределен, неясен’.

гъска (три от общо 14-те фразеологизъма, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ВЛИЗА ПАТКА, ИЗЛИЗА ГЪСКА** ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак’; **НИ ПАТЕ, НИ ГЪСЕ** ‘нещо, лишено от характерна форма и облик, което не може да се подведе към дадена категория; нещо неопределено’; **ОТИШЛО ПАТЕ, ВЪРНАЛО СЕ ГЪСКА** ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак’.

жребец (един единствен фразеологизъм от 2-та, образувани с помощта на тази опорна дума, е образуван с помощта на две опорни думи): **ПОДМЯТАМ/ПОДМЕТНА ЖРЕБЕ ПОД ВОЛА** някому ‘излъгвам, измамвам, изигравам някого’.

заек (един единствен фразеологизъм от 34-те, образувани с помощта на тази опорна дума, е образуван с помощта на две опорни думи): **МИША ДУША, КОВАН ЗАЕК** ‘страхлив човек, страхливец’.

кобила (четири фразеологизма от 20-те, образувани с помощта на тази опорна дума, е образувани с помощта на две опорни думи): **ОТ ДОБРА КОБИЛА ЖРЕБЧЕ** ‘способен, даровит’; **ОЖРЕБИЛИ СЕ БАЩИНИТЕ МУ КОБИЛИ** ‘изглежда много радостен’; **ОЖРЕБИЛИ МУ СЕ КОБИЛИТЕ** ‘изглежда много радостен’; **ПРИПКАМ КАТО ЧЕ (ГАТО ЧЕ) СА СЕ ОЖРЕБИЛИ БАЩИНИТЕ МИ КОБИЛИ** ‘бързам много, проявявам голямо нетърпение за нещо’.

коза (три фразеологизма от 34-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ОТ СТАРА КОЗА ЯРЕ** ‘много хитър, опитен’; **ПРИСМЯЛА СЕ КОЗАТА НА ОВЦАТА, ЧЕ Й ВИДЯЛА ЗАДНИКА** ‘употребява се, когато някой критикува друго или му се присмива, а самият той притежава същите недостатъци’; **ПРИСМЯЛА СЕ КОЗАТА НА ОВЦАТА, ЧЕ ЛУДО ПАСЕ** ‘употребява се, когато някой критикува друго или му се присмива, а самият той притежава същите недостатъци’.

кокошка (осем фразеологизма от 46-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ДАВАМ/ДАМ КОН ЗА КОКОШКА; ЗАМЕНЯМ/ЗАМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА; РАЗМЕНЯМ/РАЗМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА; СМЕНЯМ/СМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА** – всички със значението ‘неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна’; **КОКОШКАТА ОЩЕ НЕ Е НАСАДЕНА, ТОЙ ПИЛЕТА ИСКА** ‘употребява се, когато някой предприема предварителни приготовления за нещо, чието осъществяване не е сигурно’; **КОКОШКА ПЪШКА, ПЕТЕЛ СЕ ТРЪШКА** ‘за човек, който се оплаква повече от пострадалия’; **СЛЯПА КОКОШКА, КОГА ПРОГЛЕДА, ИСКА ДА СЕ КАЧИ И НА ПЕТЕЛА** ‘за човек,

който се самозабравя след някакъв успех и иска да върши и невъзможни неща’; **СНЕСЛА КОКОШКАТА, КУДКУДЯЧИ ПЕТЕЛА** ‘употребява се, когато някой се хвали и перчи с чужди заслуги и постижения’.

кон (шестнайсет фразеологизъма от 117-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ДАВАМ/ ДАМ КОН ЗА КОКОШКА; РАЗМЕНЯМ/ РАЗМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА; ЗАМЕНЯМ/ ЗАМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА; СМЕНЯМ/ СМЕНЯ КОН ЗА КОКОШКА; СМЕНЯМ/ СМЕНЯ КОН ЗА МАГАРЕ; ДАВАМ/ДАМ КОН ЗА МАГАРЕ** – всички със значението ‘неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна’; **ДА МЕ РИТНЕ КОВАН КОН, А НЕ БОСО МАГАРЕ** ‘употребява се, за да се изкаже пожелание, ако ще ме засяга някой, поне да е по-горен от мене’; **ДА МЕ РИТНЕ КОН БАРЕМ, НЕ ЩЕ МЕ Е ЯД, А ТО МЕ РИТА КРАСТАВО МАГАРЕ** ‘употребява се, когато някой е засегнат от човек, който стои много по-ниско от него’; **ДОСЕГА ЩЯХ ДА ИЗПРОСЯ КОН И ВОЛ** ‘употребява се, за да се подчертае, че някой се моли дълго време за нещо, и все не му го дават’; **КАТО ПСЕТА НА> УМРЯЛ КОН**; ‘в голямо количество и в надпревара, с голямо настървение, алчно’; **ОТ КОН, ТА НА МАГАРЕ** ‘в съвсем неизгодно, в много по-лошо положение в сравнение с това, в което е било преди; от по-хубаво на по-лошо’; **ПРОДАВАМ/ ПРОДАМ МАГАРЕ ЗА КОН някому** ‘излъгвам някого, измамвам да ми продадат магаре за кон’; **СЛЯЗЪЛ ОТ КОНЯ И СЕ КАЧИЛ НА МАГАРЕ** ‘за човек, който се е лишил от нещо ценно и попаднал на по-лошо’; **СТАВА / СТАНЕ МАГАРЕ ЗА КОН** ‘има голяма загуба от нещо, защото не е взето равностойно на това, което е дадено’; **Я КОНЯ, Я МАГАРЕТО** ‘за изразяване на неопределеност, неувереност какво ще стане, ще

се случи до определен момент и в чия полза ще бъде'; (**нахален, досаден**) **КАТО <КОНСКА> МУХА** 'извънредно (досаден)'.

котка (десет фразеологизма от 56-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **КАТО КОТКА МИШКА, вардя** 'много зорко, с голямо внимание (вардя)'; **КАТО МИШКА И КОТКА, обичаме се** 'никак, ни най-малко не (се обичаме)'; **КАТО КУЧЕ<ТО> И КОТКА<ТА>**. 1. В съчет. с гледаме се. Враждебно, с омраза (се гледаме). 2. В съчет. с живеем. В постоянни разпри, в кавги и омраза (живеем). 3. *Ирон.* В съчет. с обичаме се (погаждаме се). Никак, ни най-малко не (се обичаме); **КОТКА И МИШКА ЩЕ СПЯТ ЗАЕДНО; КУЧЕ И КОТКА ЩЕ ПЕЯТ ЗАЕДНО; КУЧЕ <ТО> И КОТКА <ТА> ЩЕ СПЯТ ЗАЕДНО** – и трите със значението 'много е студено, настъпил е голям мраз'; **КОТКА И МИШКА ЩЕ СПЯТ ЗАЕДНО; КУЧЕ И КОТКА ЩЕ ПЕЯТ ЗАЕДНО** – и двата фразеологизма са със значението 'голям студ, мраз'; **НЯМАМ НИ КУЧЕ, НИ КОТКА** 1. 'много съм беден'. 2. 'съвсем съм самотен'; **ПСЕ И КОТКА ТАМ БЯХА** 'много студено беше, голям студ имаше'.

крава (девет фразеологизма от 34-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ВОЛ ОТИДЕ, КРАВА СЕ ВЪРНА** 'за човек, който никак не се е променил, който е останал същият глупак'; (**втреничил се**) **КАТО КРАВА НАД МЪРТВО ТЕЛЕ** 'упорито и продължително (се втреничил в нещо)'; **ЗАРАДВАМ СЕ** някому **КАТО КРАВА НА МЪРТВО ТЕЛЕ** 'никак не се зарадвам някому, много неприятно ми става от някого'; **АКО СИ НА ШАРЕНАТА КРАВА ТЕЛЕТО; НЕ СИ НА ШАРЕНАТА КРАВА ТЕЛЕТО; НИМА СИ НА ШАРЕНАТА КРАВА ТЕЛЕТО** – и трите фразеологизма са със значението 'казва се на човек, който иска да му дадат повече, отколкото дават на другите, за да му се изтъкне, че това не е редно'

(обикн. във 2 и 3 л.); **НЕ СЪМ НИТО НА КРАВАТА ОПАШКАТА, НИ НА БИКА РОГАТА** ‘не съм нито последен, нито пръв’; **ОТ СТАРА КРАВА ТЕЛЕ** ‘много хитър, опитен’; **ОТ ЯЛОВА КРАВА ТЕЛЕ ИЗВАЖДАМ** ‘извличам полза дори от там, дето никой не очаква, и никой не смята, че това е възможно’.

куче (осем фразеологизма от 156-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ДАВАМ СЛАМА НА КУЧЕТО, А КОКАЛИ НА МУЛЕТО** ‘върша неразумни, глупави действия’; **И МОЕТО КУЧЕ ЩЕ УЛОВИ ЗАЕК** ‘и аз ще успея в намеренията си’; **КАТО КУЧЕ<ТО> И КОТКА<ТА>; КАТО КУЧЕТО И МАЧКАТА** – и двата със значение 1. ‘враждебно, с омраза (се гледаме)’. 2. ‘в постоянни разпри, в кавги и омраза (живеем)’. 3. ‘никак, ни най-малко не се обичаме’; **КАТО КУЧЕТА <НА> УМРЯЛ КОН** ‘в голямо количество и в надпревара, с голямо настървение, алчно’; **КУЧЕ И КОТКА ЩЕ ПЕЯТ ЗАЕДНО** ‘много е студено, настъпил е голям студ, мраз’; **КУЧЕ <ТО> И КОТКА <ТА> ЩЕ СПЯТ ЗАЕДНО** ‘голям студ, мраз’; **НЯМАМ НИ КУЧЕ, НИ КОТКА** 1. ‘много съм беден’. 2. ‘съвсем съм самотен’.

кучка (два фразеологизма от 16-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **КУЧКА И МАЧКА ЩЕ СА ЗАЕДНО; КУЧКА И МАЧКА ЩЕ СЕ ГУШАТ** – и двата са със значение ‘много е студено, настъпил е голям студ, мраз’.

магаре (десет фразеологизма от 94-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ДАВАМ/ДАМ КОН ЗА МАГАРЕ** ‘неравностойна замяна’; **ДА МЕ РИТНЕ КОВАН КОН, А НЕ БОСО МАГАРЕ; ДА МЕ РИТНЕ КОН БАРЕМ, НЕ ЩЕ МЕ Е ЯД, А ТО МЕ РИТА КРАСТАВО МАГАРЕ; ДА ТЕ РИТНЕ АТ, ДА НЕ ТЕ Е ЯД, А**

ТО КЕЛЯВО МАГАРЕ – и трите са носители на значението ‘употребява се, за да се изкаже пожелание, ако ще ме засяга някой, поне да е по-горен от мене’; **(скачам) КАТО МАГАРЕ ОТ КОНСКИ МУХИ** ‘буйно, силно скачам (обикн. обхванат от болка)’; **ПРЕВАРЯМ КАТО ПУЛЕ ПРЕД МАГАРИЦА** ‘проявявам нетърпение, като прибързвам да кажа нещо не добре обмислено (предположение или мнение)’; **ПРОДАВАМ/ПРОДАМ МАГАРЕ ЗА КОН** някому ‘излъгвам някого, измамвам да ми продадат магаре за кон’; **СЛЯЗЪЛ ОТ КОНЯ И СЕ КАЧИЛ НА МАГАРЕ** ‘за човек, който се е лишил от нещо ценно и попаднал на по-лошо’; **СТАВА / СТАНЕ МАГАРЕ ЗА КОН** ‘има голяма загуба от нещо, защото не е взето равностойно на това, което е дадено’; **Я КОНЯ, Я МАГАРЕТО** ‘за изразяване на неопределеност, неувереност какво ще стане, ще се случи до определен момент и в чия полза ще бъде’.

магарица (само един фразеологизъм от трите, образувани с помощта на тази опорна дума, е образуван с помощта на две опорни думи): **ПРЕВАРЯМ КАТО ПУЛЕ ПРЕД МАГАРИЦА** ‘проявявам нетърпение, като прибързвам да кажа нещо не добре обмислено (предположение или мнение)’.

мачка (пет фразеологизма от 21, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **КАТО КУЧЕТО И МАЧКАТА** ‘враждебно, с омраза’; **КАТО КУЧЕТО И МАЧКАТА** се гледаме ‘враждебно, с омраза (се гледаме)’; **КАТО МАЧКА И ПОГАНЕЦ** ‘никак, ни най-малко не (се обичаме)’; **КУЧКА И МАЧКА ЩЕ СА ЗАЕДНО; КУЧКА И МАЧКА ЩЕ СЕ ГУШАТ** ‘много е студено, настъпил е голям студ, мраз’.

мишка (седем фразеологизма от 54-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ВАРДЯ КАТО КОТКА МИШКА** ‘много зорко, с голямо внимание’;

ИГРА НА КОТКА И МИШКА ‘взаимно дебнене’; **КАТО КОТКА МИШКА**, **вардя** ‘много зорко, с голямо внимание (вардя)’; **КАТО КОТКА И МИШКА**, **обичаме се**; **ОБИЧАМЕ СЕ КАТО МИШКА И КОТКА** ‘никак, ни най-малко не се обичаме’; **КОТКА И МИШКА ЩЕ СПЯТ ЗАЕДНО** ‘много е студено, настъпил е голям мраз’; **МИША ДУША, КОВАН ЗАЕК** ‘страхлив човек, страхливец’.

муле (един фразеологизъм от трите, образувани с помощта на тази опорна дума, е образуван с помощта на две опорни думи): **ДАВАМ СЛАМА НА КУЧЕТО, А КОКАЛИ НА МУЛЕТО** ‘върша неразумни, глупави действия’.

муха (шест фразеологизъма от 46-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **КАТО КОНСКА МУХА** ‘навирам се (преследвам)’; ‘натрапчиво, нахално (се навирам)’; **ОРАЛА МУХАТА НА ВОЛА НА РОГАТА** ‘употребява се, когато някой се представя, че е свършил някаква работа, а в същност нищо не е направил’; **ПРАВЯ ОТ МУХАТА БИВОЛ** ‘силно преувеличавам нещо, без да е необходимо, без нужда’; **ПУСКАМ/ПУЩАМ КОНСКА МУХА ПОД ОПАШКАТА; ПУЩАМ/ПУЩЯ КОНСКА МУХА ПОД ОПАШКАТА на някого** – и двата със значение ‘внушавам на някого някаква неприятна, натрапчива мисъл, която почва да го вълнува, смущава, тревожи, или подстрекавам, подбуждам някого за нещо, да извърши нещо’; **УВИРАМ СЕ/УВРА СЕ КАТО КОНСКА МУХА ПОД ОПАШКА** ‘много съм нахален’.

овца (три фразеологизъма от 34-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **НЕ СИ НА ШАРЕНАТА ОВЦА ШИЛЕТО** ‘казва се на човек, който иска да му дадат повече, отколкото дават на другите, за да му се изтъкне, че това не е редно’ (обикн. във 2 и 3 л.); **ПРИСМЯЛА СЕ КОЗАТА НА ОВЦАТА**,

ЧЕ Й ВИДЯЛА ЗАДНИКА; ПРИСМЯЛА СЕ КОЗАТА НА ОВЦАТА, ЧЕ ЛУДО ПАСЕ – и двата със значение ‘когато някой критикува другия или му се присмива, а самият той притежава същите недостатъци’.

патка (три фразеологизма от 39-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ВЛИЗА ПАТКА, ИЗЛИЗА ГЪСКА; ОТИШЛО ПАТЕ, ВЪРНАЛО СЕ ГЪСКА** – и двата със значение ‘за човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак’; **НИ ПАТЕ, НИ ГЪСЕ** ‘нещо, лишено от характерна форма и облик, което не може да се подведе към дадена категория; нещо неопределено’.

петел (четири фразеологизма от 38-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **КОКОШКА ПЪШКА, ПЕТЕЛ СЕ ТРЪШКА** ‘за човек, който се оплаква повече от пострадалия’; (**разхождам се**) **КАТО ПЕТЕЛ ОКОЛО КОКОШКИ** ‘важно, надменно (се разхождам)’; **СЛЯПА КОКОШКА, КОГА ПРОГЛЕДА, ИСКА ДА СЕ КАЧИ И НА ПЕТЕЛА** ‘за човек, който се самозабравя след някакъв успех и иска да върши и невъзможни неща’; **СНЕСЛА КОКОШКАТА, КУДКУДЯЧИ ПЕТЕЛА** ‘употребява се, когато някой се хвали и перчи с чужди заслуги и постижения’.

пиле (три фразеологизма от 15-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **НАПРЕД ПИЛЕ, СЕТНЕ СВИНЯ** ‘казва се, когато някой в началото обича, хвали някого или нещо, а после го намразва’; **НАПРЕД СВИНЯ, СЕТНЕ ПИЛЕ** ‘казва се, когато някой в началото мрази някого или нещо, а после го хвали и обиква’; (**събираме се**) **КАТО ПИЛЦИ ОКОЛО КВАЧКА** ‘за мнозина - всички заедно, на едно място (където се чувстваме защитени)’.

псе (два фразеологизма от 17-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **КАТО ПСЕТА НА> УМРЯЛ КОН** ‘в голямо количество и в надпревара, с голямо настървение, алчно; **ПСЕ И КОТКА ТАМ БЯХА** ‘много студено беше, голям студ имаше’.

свиня (два фразеологизма от 57-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **НАПРЕД ПИЛЕ, СЕТНЕ СВИНЯ** ‘казва се, когато някой в началото обича, хвали някого или нещо, а после го намразва’; **НАПРЕД СВИНЯ, СЕТНЕ ПИЛЕ**. ‘казва се, когато някой в началото мрази някого или нещо, а после го хвали и обиква’.

теле (шест фразеологизма от 14-те, образувани с помощта на тази опорна дума, са образувани с помощта на две опорни думи): **ЗАРАДВАМ СЕ някому КАТО КРАВА НА МЪРТВО ТЕЛЕ** ‘никак не се зарадвам някому, много неприятно ми става от някого’; **И БИКА МУ ТЕЛЕ РОДИЛ** ‘забогатял е, разбогатял е (обикн. в 3 и 2 л.)’; **КАТО ТЕЛЕ ПОД ВОЛ, чудя се** ‘глупаво, без да разбирам нещо (се чудя, обикн. за нещо, което буди голямо недоумение)’; **НЕ СИ НА ШАРЕНАТА КРАВА ТЕЛЕТО; НИМА СИ НА ШАРЕНАТА КРАВА ТЕЛЕТО** – и двата са със значение ‘казва се на човек, който иска да му дадат повече, отколкото дават на другите, за да му се изтъкне, че това не е редно (обикн. във 2 и 3 л.)’; **НИ В ТЕЛЦИ, НИ В ГОВЕДА** ‘лишен от определена, характерна физиономия, черти, облик; неопределен, неясен’.

шиле (фразеологизмът, образуван с помощта на две опорни думи, е един, той е и единствен в състава на тази опорна дума): **НЕ СИ НА ШАРЕНАТА ОВЦА ШИЛЕТО** ‘казва се на човек, който иска да му дадат повече,

отколкото дават на другите, за да му се изтъкне, че това не е редно (обикн. във 2 и 3 л.)’.

юне (фразеологизъмът, образуван с помощта на две опорни думи, е един, той е и единствен в състава на тази опорна дума): **ТЪРСЯ ЮНЕТО ПОД БИКА** ‘проявявам излишна придирчивост’.

яре (един фразеологизъм от 6-те, образувани с помощта на тази опорна дума, е образуван с помощта на две опорни думи): **ОТ СТАРА КОЗА ЯРЕ** ‘много хитър, опитен’.

3.2.1. Разновидност на фразеологизмите, образувани с помощта на две опорни думи, са тези, в които се редуват опорна дума и нейна граматическа словоформа: **ГОВЕДО С ГОВЕДО; ГОВЕДОТО МУ С ГОВЕДО** – и двата със значение ‘употребява се за усилване, подчертаване на пренебрежително, презрително и оскърбително отношение към някого’; **ДАЛИ МУ ПРАСЕ, А ТОЙ ИСКА И НА ПРАСЕТО МАЙКА МУ** ‘употребява се, когато някой човек, вместо да прояви благодарност за нещо, което му е дадено или направено за него, нахално иска още неща’.

3.2.2. Забелязан е един случай, при който опорната дума е дублирана: **ЯЛА ГЪСКА ЛЕД И ПИЛА ГЪСКА ВОДА** ‘употребява се за някого, който все едно и също върши, макар да мисли, че прави нещо различно’.

3.2.3. Опорните думи, влизащи в състава на образуваните с по две опорни думи фразеологизми, са следните: **бивол, бик, бълха, вол, говедо, гъска, жребец, заек, квачка, кобила, коза, кокошка, кон, котка, крава, куче, магаре, магарица, мачка, мишка, муле, муха, овца, патка, петел, пиле, пуле, псе, свиня, теле, шиле, юница, яре**.

3.2.3.1. Тези опорни думи са 33 на брой. С тяхна помощ, както и с участието на техни граматични словоформи (**бивоците** <бивол; **вълка** < **вълк**, и др.) и умалителни (**гъсе** < **гъска**; **жребе**

< **жребец**, и др.) са образувани 140 фразеологизма с по две опорни думи. В състава на тези фразеологизми с по две опорни думи влизат и форми на прилагателни имена, образувани от опорна дума съществително име (**конски**, **-а**, **-о**; **-и** < **кон**; **кочи** < **коч**; **овчи**, **-а**, **-е**; **-и** < **овца**; **магарешки**, **-а**, **-о**; **-и** < **магаре**, и др.), както и глаголни форми с коренна дума опорна дума съществително име (**ожребила**, **-о**, **-и** < **жребе** < **жребец**). В последния случай глаголните форми са нелични.

3.3. Фразеологизмите, образувани с помощта на **три опорни думи**, са само **три** на брой: **КОТКАТА И КОТАРАКА СА ДВЕ МАЧКИ** ‘казва се, когато хвалят жените, а корят мъжете, и обратно’; **КОТКАТА И КОТАРАКА СА ДВЕ МАЧКИ** ‘казва се, когато хвалят жените, а корят мъжете, и обратно’; **КОТКАТА И КОТАРАКА СА ДВЕ МАЧКИ** ‘казва се, когато хвалят жените, а корят мъжете, и обратно’. Те представляват **0,3%** от общия брой на фразеологизмите, образувани от тематичния кръг с опорни думи ‘домашни животни’ (3 фразеологизма от общо 1144 = 0,3%).

На практика фразеологизмът е един, реализиран с помощта на два свои словоредни варианта. Поотделно всеки от тях се отнася към определена опорна дума – **котарак**, **котка** и **мачка**.

4. Най-продуктивни компонентни структурни модели в семантичния кръг ‘домашни животни’ са:

Г+Пр+СИ+Пр+СИ: Въртя се като гъска в мъгла. Не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм; **Оставам/остана като гъска на лед.** Бивам излъган, измамен в очакванията си да придобия нещо или да успея в нещо, или изпадам в тежко положение; **Гледам като коте на суджук.** ‘с голямо настървение, с голямо желание (гледам)’; **Лежа като котарак на припек.** *Диал.* ‘мързи ме да се помръдна; бездействувам’; **(Бия) като котка о дирек (някого)** *Диал.* ‘прекалено много (бия някого)’; **Влизам/вляза като котка с чувал.** ‘сам се поставям в неблагоприятно положение, като

предприемам обща работа с човек, който ми създава големи неприятности’; **Наредих се като куче в кола.** *Ирон.* Много ми е зле, никак не ми е добре; **Дърпам се като магаре на мост.** Проявявам много голямо упорство, инат; не отстъпвам, инатя се; **Запъвам се/запъна се като магаре на лед.** Проявявам много голямо упорство, инат; не отстъпвам, инатя се.; **Мигам като мишка в трици.** Гледам виновно и не възразявам, когато ме съдят, корят за нещо или ме изобличават.; **Примигвам като мишка в трици.** Гледам виновно и не възразявам, когато ме съдят, корят за нещо или ме изобличават.; **Въртя се като пате в мъгла.** Не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм. **Въртя се като патка в мъгла.** Не мога да реша как да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм.; **(Гледаме се) като петли на бунище** ‘много враждебно, настървено (се гледаме)’; **Забърквам се/забъркам се като петел в кълчища** ‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря’.; **Забърквам се/забъркам се като пиле в кълчища** ‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря’; **Заплитам се/заплета се като пиле в кочина** ‘обхваща ме силно смущение и съвсем не зная как да постъпя или да отговоря’.; **Забърквам се/забъркам се като псе в сливи.** *Диал.* Извънредно много се изплашвам и не мога да намеря изход от неблагоприятното положение, в което съм изпаднал по моя вина (употребява се, обикн. когато някой е заловен при извършване на нещо нередно).; **Смайвам се/смая се като псе в сливи.** *Диал.* Извънредно много се изплашвам и не мога да намеря изход от неблагоприятното положение, в което съм изпаднал по моя вина (употребява се обикн., когато някой е заловен при извършване на нещо нередно).; **Борихме се като свиня с тиква.** *Диал.* Положихме големи, но безполезни усилия.; **Лепвам се/лепна се като свиня за суроватка.** *Диал.* Непрекъснато

следвам навсякъде някого, когото харесвам, обичам, неотлъчно съм с него.

Г+Пр.+ПИ+СИ (+Мест.): Вкарвам/вкарам в кози рог (някого). 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение.; **Въвирам/въвра в кози рог (някого)** 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение.; **Навирам/навра в кози рог (някого)** 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение.; **Навкарвам/навкарам в кози рог (някого)** 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение.; **Натиквам/натикам в кози рог (някого)** 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение.; **Натъпквам/натъпча в кози рог (някого)** 1. Нахоквам жестоко някого 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено положение.; **Въртя се като улава кокошка** *Диал.* Слисал съм се и не зная какво да правя; **Въртя се като пияна кокошка.** *Диал.* Слисал съм се и не зная какво да правя; **Свил съм се като кокоши задник.** Проявявам скъперничество, свиди ми се не смея да похарча пари за нещо или да услужа някому с пари; станал съм скъперник; **Ставам/стана като писана кокошка.** *Диал.* Изпадам в ненормално състояние от много грижи, неприятности, ядове.; **Да те видя на дървен кон** (обикн. за 2 и 3 л.) *Диал.* Да умреш. **Да те видя на бял кон** (обикн. за 2 и 3 л.) *Диал.* Да се отличиш.; **Не ще остана без куча грижа.** *Диал.* Ще се погрижи някой и за мене.; **Прокопсал съм като бясно куче.** *Диал. Ирон.* Много съм зле, в много лошо положение съм.; **Въвирам/въвра в миша дупка** ‘1. Нахоквам жестоко някого. 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено, безизходно положение и го правя безсилен,

безвреден.’; **Завирам/завра в миша дупка** ‘1. Нахоквам жестоко някого. 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено, безизходно положение и го правя безсилен, безвреден.’; **Завирам се/завра се с миша дупка.** ‘1. Нахоквам жестоко някого. 2. Отмъщавам си на някого, наказвам някого, като го поставям в затруднено, безизходно положение и го правя безсилен, безвреден.’

ПИ+СИ: Биволско око *Грубо* ‘нищо (употребява се в отговор на въпрос: „Ко?“ ‘какво’, когато запитаният не знае какво да отговори или не желае да отговори).; **Манда бивол** *Диал.* ‘бавен, трмав, флегматичен човек’.; **Божо говедце.** *Диал.* Простодушен и глуповат човек; будала.; **Вързан заек.** *Шег.* Обикн. за жена съпруга (с оглед на това, че винаги безропотно трябва да изпълнява сексуалните си задължения към мъжа си).; **Гърмян заек.** Хитър, опитен човек, понеже е понесъл всякакви беди, премеждения.; **Орташка кобила.** Немарливо извършвана обща работа или зле поддържан общ имот.; **Божа кравичка.** Кротък, тих, добър и отстъпчив човек; безобиден човек, който не умее да защитава своето право; **Дойна крава.** *Неодобр.* Човек, когото постоянно използват материално. Никой вече не го зачитал за нещо.; **Кучи син.** Негодник, безделник, вагабонтин, нехранимайко, непрокопсаник.; **Наше куче.** Човек, който проявява слабости, прищевки, но се търпи от някого, защото му е близък.; **Белязано магаре.** Човек, за когото има съставено недобро мнение и затова всички негови постъпки правят впечатление.; **Буридановото магаре.** *Книж.* Обикн. в сравнение. Крайно нерешителен човек, който се колебае между две равностойни възможности.; **Гладна мишка.** Беден човек; сиромас.; **Канцеларска мишка.** За човек, който не излиза от офиса.; **Белязана овца.** 1. Човек, за когото има съставено недобро мнение и затова всички негови постъпки правят впечатление. 2. Човек с лоши, недобри прояви, който рязко се отделя по тях от близките

си или от хората от околната среда.; **Заблудена овца.** *Книж., библи.* Объркан човек, в безпътница.; **Вечерно пиле** ‘човек, който води нощен живот’; **Домашно пиле** ‘човек, който по-голямата част от времето си стои у дома си, който не обича да излиза от къщи’.; **Канцеларски плъх.** *Пренебр.* Служител, чиновник.; **Книжен плъх.** Човек, без всякакъв практически опит.

Пр+СИ+Пр+СИ (+Г): Като бивол в железница (гледам) *Ирон.* ‘глупаво, без да разбирам нещо, обикн. което буди голямо недоумение (гледам)’.; **Като бивол в трици (пуля се).** *Диал.* ‘много (се пуля)’.; **За бълхите в плевнята** ‘съвсем напразно, безсмислено, без да има защо споря’; **Като бълха в гащи** ‘крив се, спотайвам се без някой да ме забележи’.; **Като коза в календар (гледам)** *Ирон.* ‘глупаво, без да разбирам нещо (гледам)’; **Като коза на лед, (ходя).** ‘с разкрачена походка от много умора (ходя)’; **Като коза на брада,** (приляга ми). *Диал.* ‘много добре (ми приляга)’.; **Като крава в железница (гледам).** *Ирон.* Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (употребява се за нещо, което буди голямо недоумение); **Като крава в параклис (гледам).** *Ирон.* Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (употребява се за нещо, което буди голямо недоумение); **Като на куче в каруца.** Много (ми е добре).; **Като куче на Заговезни.** *Диал.* Много, до насита (се наеждам).; **Като теле пред (в) железница, гледам (стоя).** *Ирон.* Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (обикн. за нещо, което буди голямо недоумение).; **Като теле пред иконостас (гледам, стоя).** *Ирон.* Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (употребява се обикн. за нещо, което буди голямо недоумение).

Г+СИ+Пр+СИ: **Бай, бабо, за бълхи** ‘употребява се, когато някой говори излишни приказки напразно’; **Турям/тура бълха в ухото** ‘създавам някому неоснователно безпокойство’.; **Давам/дам кон за кокошка** ‘неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна’; **Разменям/разменя кон за кокошка** ‘неизгодно, със

загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна’; **Сменям/сменя кон за кокошка** ‘неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна’.; **Заменям/заменя кон за кокошка** ‘неизгодно, със загуба извършвам някаква сделка, неразумно извършвам някаква продажба или замяна’.; **Настъпвам / настъпя опашката на котката.** ‘засягам неприятен за някого въпрос’; **Раздирам /раздера котката на прага.** ‘искам да събудя страх у някого, да покажа, че ще командвам и няма да търпя да ми се възразява’.; **Давам/дам кон за магаре.** Неравностойна замяна.; **Мия главата на магарето.** Върша напълно безполезна работа.; **Изваждам (си)/извадя (си) магаренцето от калта.** *Диал. Ирон.* Нещо не разбирам от някаква работа.; **Опъвам се/опъна се като магаре на лед.** Проявявам много голямо упорство, инат; не отстъпвам, инатя се.; **Удавила се муха в брашно.** *Диал. Ирон.* Употребява се за умаловажаване на нещо станало, някоя случка.

5. Синонимия

Освен синонимни взаимоотношения, плод на възникнали взаимоотношения между значения на фразеологизмите в рамката на една опорна дума, се наблюдават и синонимни взаимоотношения между значения на фразеологизми, принадлежащи към различни опорни думи.

‘бавен, муден съм’

БИВОЛА НА КАВАЛ ЩЕ ЗАСВИРИ. За много бавен човек, който мъчно схваща или много бавно върши нещо.

КАТО ХАМАТА КОКОШКА, ходя. *Диал.* Тромаво, като се клатя на две страни (ходя).

(клатя се) КАТО ПАТЕ. Грозно, неграциозно, тромаво (се клатя, вървя).

КАТО ПРЕБИТО КУЧЕ, влача се (влека се, ходя и под.). Едвам, с последни сили, изнемощяло (се влача).

МЪРДАМ КАТО НА УМРЯЛО КУЧЕ ОПАШКАТА. <i>Диал.</i> Извънредно бавен, мудар или мързелив, ленив съм.
<i>‘не съм добре – физически и здравословно’</i> ИЗПУСНАЛ СЪМ КОНЯ В РЕКАТА. <i>Диал.</i> В много лошо положение съм, загазили съм много, съвсем съм закъсал. КАТО ЧЕ СА ГО КЪЛВАЛИ МИСИРКИТЕ <i>Диал.</i> 1. За човек - който е с надупчено, грапаво лице. 2. За нещо - който е много грапав, много грозен. КУЧЕ МЕ ВЛАЧИ. <i>Диал.</i> Не ме бива никак, западнал съм, осиромашял съм. ПРОКОПСАЛ СЪМ КАТО БЯСНО КУЧЕ. <i>Диал. Ирон.</i> Много съм зле, в много лошо положение съм.
<i>‘богат (съм), преуспял (съм)’</i> И БИКА МУ ТЕЛЕ РОДИЛ. Обикн. в 3 и 2 л. <i>Диал.</i> Забогатял е, разбогатял е. ОТЕЛИ МИ СЕ КРАВАТА. <i>Диал.</i> Преуспях, забогатях. НЯМАМ НИ КУЧЕ, НИ КОТКА. <i>Диал.</i> 1. Много съм беден. ИМАМ ПАРИ КАТО У КУЧЕ ЧЕРВЕИ. <i>Диал.</i> Богат съм. КАТО ВОДЕНИЧАРСКА МИШКА, богат. <i>Диал.</i> Много (богат). КАТО МИШКА В ДОЛАП, богат. <i>Диал.</i> Много (богат).
<i>‘скъперник съм’</i> СВИЛ СЪМ СЕ КАТО КОКОШИ ЗАДНИК. Проявявам скъперничество, свиди ми се не смея да похарча пари за нещо или да услужа някому с пари; станал съм скъперник. СТРИЖА БЪЛХИТЕ. <i>Диал.</i> Голям скъперник съм, прекалено пестелив и стиснат съм. СТИСНАЛ СЪМ СЕ КАТО КОКОША ТРЪТКА. Проявявам скъперничество, свиди ми се да давам пари, да харча; станал съм скъперник. ТРЕСА СЕ КАТО КОКОШКА НАД ПРОСО. <i>Диал.</i> Голям скъперник съм.

‘глупав и простоват (съм)’

ВОЛ БЕЗ РОГА. *Диал.* Див, прост човек.

ВОЛ ОТИДЕ, КРАВА СЕ ВЪРНА *Пренебр.* За човек, който никак не се е променил, който е останал същият глупак.

ГЛАВАТА МИ Е ПЪЛНА С МУХИ. Глупав, лекомислен, несериозен съм.

ИМАМ КОКОШИ УМ. *Подигр.* Глупав съм.

(глупав) КАТО СИВ КОН. *Диал.* Много (глупав).

(глупав) КАТО СИВО МАГАРЕ. *Диал.* Много (глупав).

НА ТРИ МАГАРЕТА ПЛЯВАТА НЕ МОГА ДА РАЗДЕЛЯ.

Диал. Пренебр. Не съм способен за нищо; некадърен, глупав съм.

НЕ ЗНАЯ ДА ДАМ НА <ЕДНО> МАГАРЕ ВОДА. *Диал.* Не съм способен за нищо; некадърен, глупав съм.

НЕ ЗНАЯ ОТДЕ ПИКАЕ КОКОШКА. *Диал. Пренебр.* Много съм глупав, неопитен.

С КОКОШИ УМ. *Подигр.* Глупав.

УМЕН КАТО ГЪСКА. *Ирон.* Много глупав.

‘върша неразумни или безсмислени неща’

ДАВАМ СЛАМА НА КУЧЕТО, А КОКАЛИ НА МУЛЕТО.

Подигр. Върша неразумни, глупави действия.

СЕДЯ КАТО КВАЧКА НА МЪТЕЦИ *Диал.* Безсмислено си губя времето за нещо, пиляя си напразно времето.

ТЪРСЯ ВЪЛНА ПОД ЕЗИКА НА БЪЛХАТА. *Диал. Ирон.*

Върша нещо напълно безсмислено.

‘заявявам, че не желая нещо, което желая’

НЕ ЩА, КУМЕ, ПЕЧЕНО ПРАСЕ. 1. *Диал. Ирон.* Казва се на човек, комуто предлагат някакво ядене, а той от срам се отказва от него. 2. *Ирон.* Употребява се за човек, който се отказва поради неудобство, срам от нещо, което видимо желае.

НЕ ЩЕ МАНГО ПЕЧЕНО АГНЕ. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което всъщност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЩЕ КУМ ПЕЧЕНА КОКОШКА. *Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЩЕ КОТКА ЛОЙ. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЩЕ КОТКА МЛЯКО. *Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЩЕ КОТКА СИРЕНЕ. *Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЩЕ МАНГО ПЕЧЕНО ПРАСЕНЦЕ. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което всъщност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЩЕ МАЧКА ПОГАЧКА. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЩЕ МАЧКА РИБА. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЯДЕ КОТКА РИБА. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЯДЕ МАЧКА РИБА, ЧЕ Е ВИСОКО ЗАКАЧЕНА. *Диал. Ирон.* Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.

НЕ ЯДЕ КОТКА СМЕТАНА. <i>Диал. Ирон.</i> Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има. НЕ ЯЛА КОТАНА СМЕТАНА. <i>Диал. Ирон.</i> Употребява се, когато някой лицемерно заявява, че не харесва и не желае нещо, което в същност желае, но не може да го постигне или да го има.
<i>‘преувеличавам без нужда’</i> ПРАВЯ ОТ БЪЛХАТА БИВОЛ. Силно преувеличавам нещо, без да е необходимо, без нужда. ПРАВЯ ОТ МУХАТА СЛОН. <i>Диал.</i> Силно преувеличавам нещо, без да е необходимо, без нужда.

2. На фразеологизмите, принадлежащи към различни опорни думи, не са чужди и антонимните взаимоотношения, в които те встъпват с носени от тях значения.

<i>‘който е привлекателен’</i> НЕ СА МЕ СУКАЛИ КОТКИТЕ. <i>Диал.</i> Бива ме, хубав съм, привлекателен съм. НЕ СА МЕ ДЪРПАЛИ КУЧЕТАТА. <i>Диал.</i> 1. Бива ме, хубав съм, привлекателен съм. 2. Не съм скитал непозволено.	<i>‘който е непривлекателен’</i> КАТО ЧЕ СА ГО КЪЛВАЛИ МИСИРКИТЕ <i>Диал.</i> 1. За човек - който е с надупчено, грапаво лице. 2. За нещо - който е много грапав, много грозен. КЪЛВАЛИ СА ГО МИСИРКИТЕ <i>Диал.</i> 1. За човек - който е с надупчено, грапаво лице. 2. За нещо - който е много грапав, много грозен.
<i>‘който се отличава с хитрост и опит’</i>	<i>‘който е неопитен’</i>

ГЪРМЯН ЗАЕК. Хитър, опитен човек, понеже е понесъл всякакви беди, премеждения. ЛОВЯ С КОЛА ЗАЙЦИ. <i>Диал.</i> Върша работата си с хитрост, по лесен начин. СТРЕЛЯН ЗАЕК. Хитър, опасен човек. ОТ СТАРА КОЗА ЯРЕ. Много хитър, опитен. ОТ СТАРА КОКОШКА ЯЙЦЕ. Много хитър, опитен. (хитър) КАТО МАНАСТИРСКИ КОТАРАК. Много (хитър). ОТ СТАРА КОЗА ЯРЕ. Много хитър, опитен. ОТ СТАРА КОКОШКА ЯЙЦЕ. Много хитър, опитен. ОТ СТАРА КРАВА ТЕЛЕ. Много хитър, опитен.	ОЩЕ ЯЗДЯ ТОЯГАТА НА КОН. <i>Диал.</i> Млад и неопитен съм в живота. НЕ ЗНАЯ ОТДЕ ПИКАЕ КОКОШКА. <i>Диал. Пренебр.</i> Много съм глупав, неопитен.
<i>‘крещя и много говоря’</i> ЗИНАЛ СЪМ КАТО НЕДОКЛАН ВОЛ. <i>Диал.</i> Много крещя, викам.	<i>‘не говоря, мълча’</i> ВОЛА МИ ЕЗИКА ИЗПАСЪЛ. <i>Диал. Ирон.</i> Не проговарям нищо, мълча. ИЗЯДЕ МИ КРАВА ЕЗИКА. <i>Диал.</i> Мълча, не говоря нищо.

ТЕГЛЯ ЕДНО КОНСКО някому. Скарвам се остро на някого; нахоквам. ЧЕТА КОНСКА> МОЛИТВА някому. <i>Диал.</i> Карам се на някого; съдя някого и го наставлявам. ЧЕТА КОНСКО ЕВАНГЕЛИЕ> и ЧЕТА ЕВАНГЕЛИЕ някому. Карам се на някого; съдя някого и го наставлявам. ЛАЙ-ЛАЙ-КУЧКА. <i>Диал.</i> Дърдорко. МУХИТЕ ПАЗАРУВАТ ИЗ УСТАТА МУ. <i>Диал. Подигр.</i> Обича много да приказва, много е бърлив. УВИРАМ СЕ/УВРА СЕ КАТО КОНСКА МУХА ПОД ОПАШ. <i>Диал.</i> Много съм нахален.	НЕ МОГА ДА УБИЯ ЕДНА МУХА. Тих, смирен съм.
<i>‘кротък’</i> КАТО АГЪНЦЕ, кротък. Много, изключително (кротък). БОЖА КРАВИЦА. 1. Кротък, тих, добър и отстъпчив човек; безобиден човек. 2. <i>Диал.</i> Податлива жена. БОЖА КРАВИЧКА. Кротък, тих, добър и отстъпчив човек;	<i>‘буен’</i> (луд) КАТО БЯЛ КОН. <i>Диал.</i> Много (луд, буен). (луд) КАТО ВРАН КОН. <i>Диал.</i> Много (луд, буен). (беснея) КАТО ЛУДА КРАВА. <i>Диал.</i> Извънредно силно (беснея, буйствувам).

безобиден човек, който не умее да защитава своето право.	МИРЕН КАТО ЯРЕ. <i>Диал. Ирон.</i> Много немирн, буен.
<i>‘бавен, муден съм’</i> БИВОЛА НА КАВАЛ ЩЕ ЗАСВИРИ. След или пред изр. със съюз докато. За много бавен човек, който мъчно схваща или много бавно върши нещо. БИВОЛИ ЛИ ВОДИШ. <i>Диал. Подигр.</i> Казва се на човек, който върви бавно. МАНДА БИВОЛ. <i>Диал.</i> Бавен, тромав, флегматичен човек. КАТО ХАМАТА КОКОШКА, <i>ходя.</i> <i>Диал.</i> Тромаво, като се клатя на две страни (ходя). (клатя се) КАТО ПАТЕ. Грозно, неграциозно, трмаво (се клатя, вървя). КАТО ПРЕБИТО КУЧЕ, <i>влача се (влека се, ходя и под.).</i> Едвам, с последни сили, изнемощало (се влача). МЪРДАМ КАТО НА УМРЯЛО КУЧЕ ОПАШКАТА. <i>Диал.</i> Извънредно бавен, муден или мързелив, ленив съм.	<i>‘решителен и настървен съм’</i> ВРЪЗВАМ / ВЪРЖА БИКА ЗА РОГАТА. Действам решително и енергично, като се справям с най-главното и най-трудното, най-опасното; обезвредявам някого или нещо. ХВАЩАМ / ХВАНА БИКА ЗА РОГАТА. Действам решително и енергично, като се справям с най-главното и най-трудното, най-опасното; обезвредявам някого или нещо. ПРИПКАМ КАТО ЧЕ (ГАТО ЧЕ) СА СЕ ОЖРЕБИЛИ БАЩИНИТЕ МИ КОБИЛИ. <i>Диал. Подигр.</i> Бързам много, проявявам голямо нетърпение за нещо. КАТО ПСЕТА НА> УМРЯЛ КОН. <i>Диал.</i> В голямо количество и в надпревара, с голямо настървение, алчно. КАТО КОТКИ НА СИРЕНЕ. В голямо количество, вкупом и в надпревара, с голямо желание или настървено.

КАТО КОЗА НА ЛЕД, <i>ходя</i>. С разкрачена походка от много умора (<i>ходя</i>). КАТО ПАТКА В РЕШЕТО, <i>престъпям</i>. <i>Диал.</i> Грозно, неграциозно, <i>тромаво</i> (<i>престъпям</i>). (клатя се) КАТО ПАТЕ. Грозно, неграциозно, <i>тромаво</i> (<i>се клатя, вървя</i>). КАТО ПРЕБИТО ПСЕ, <i>влача се (влека се, ходя)</i>. Едвам, с последни сили, <i>изнемощяло (се влача)</i>. ХОДЯ КАТО НЕДОБИТО ПСЕ. <i>Диал. Неодобр.</i> Едвам, с последни сили, <i>изнемощяло (ходя)</i>.	КАТО КОТКИ НА СИРЕНЕ. В голямо количество, <i>вкупом и в надпревара</i>, с голямо желание или <i>настървено</i>. КАТО КУЧЕТА <НА> УМРЯЛ КОН. <i>Диал.</i> В голямо количество и в <i>надпревара</i>, с голямо <i>настървение, алчно</i>. КАТО МУХИ НА МЕД. В голямо количество и в <i>надпревара</i>, с голямо желание или <i>настървено</i>. КАТО ОВЦЕ НА КЪРМА. <i>Диал.</i> В голямо количество, <i>вкупом и в надпревара</i>, с голямо желание или <i>настървено</i>. КАТО ПСЕТА НА МЪРША. В голямо количество и в <i>надпревара</i>, с голямо <i>настървение, алчно</i>. КАТО ПЧЕЛИ НА МЕД. В голямо количество и в <i>надпревара</i>, с голямо желание или <i>настървено</i>.
<i>‘не съм добре – физически и здравословно’</i> ВИЖДАМ/ВИДЯ БЯЛ БИВОЛ ПО ПЛАДНЕ. Подложен съм на изпитание,	<i>‘много ми е добре, радостен съм’</i> ОЖРЕБИЛИ СЕ БАЩИНИТЕ МУ

напрежение, изпитвам големи трудности, неприятности. КАТО АГНЕ В ДИСАГИ, наредил съм се (съм). <i>Ирон.</i> Много зле (съм се наредил), в много лошо положение (съм). ИЗПУСНАЛ СЪМ КОНЯ В РЕКАТА. <i>Диал.</i> В много лошо положение съм, загазил съм много, съвсем съм закъсал. КАТО ЧЕ СА ГО КЪЛВАЛИ МИСИРКИТЕ <i>Диал.</i> 1. За човек - който е с надупчено, грапаво лице. 2. За нещо - който е много грапав, много грозен. КУЧЕ МЕ ВЛАЧИ. <i>Диал.</i> Не ме бива никак, западнал съм, осиромашял съм. ПРОКОПСАЛ СЪМ КАТО БЯСНО КУЧЕ. <i>Диал. Ирон.</i> Много съм зле, в много лошо положение съм. ДОБРЕ МИ Е КАТО НА КУЧЕ НА КОЛА. <i>Ирон.</i> Много ми е зле, никак не ми е добре. ДОБРЕ МИ Е КАТО НА КУЧЕ НА КАРУЦА. <i>Ирон.</i> Много ми е зле, никак не ми е добре. И КУЧЕТАТА НЕ МЕ ЯДАТ. Никак не ме бива, не струвам.	КОБИЛИ. <i>Разг.</i> Изглежда много радостен. ОЖРЕБИЛИ МУ СЕ КОБИЛИТЕ. <i>Разг.</i> Изглежда много радостен. КАТО НА КУЧЕ В КАРУЦА, добре ми е. Много (ми е добре). КОЧИ НОКТИ ДРАСКАТ ПО СЪРЦЕТО МИ. <i>Диал.</i> Изпитвам душевна мъка, скръб. СВИЛ СЪМ СЕ КАТО КОТКА В ЧУМАВО. <i>Диал.</i> Унил съм, тъжен съм, без настроение съм. СВИЛ СЪМ СЕ КАТО КОТКА НА ЗЛО ВРЕМЕ. <i>Диал.</i> Унил съм, тъжен съм, без настроение съм.
---	--

МИСЛЯ КАТО МАГАРЕ БЕЗ СЛАМА. В тежко положение съм; много съм загрижен, угрижен.	
<i>‘който е богат, преуспял’</i> И БИКА МУ ТЕЛЕ РОДИЛ. Обикн. в 3 и 2 л. <i>Диал.</i> Забогатял е, разбогатял е. ОТЕЛИ МИ СЕ КРАВАТА. <i>Диал.</i> Преуспях, забогатях. ОТЕЛИ МИ СЕ ВОЛА. 1. Измъчих се, изтормозих се. 2. <i>Диал.</i> Преуспях, забогатях. НЯМАМ НИ КУЧЕ, НИ КОТКА. <i>Диал.</i> 1. Много съм беден. ИМАМ ПАРИ КАТО У КУЧЕ ЧЕРВЕИ. <i>Диал.</i> Богат съм. КАТО ВОДЕНИЧАРСКА МИШКА, богат. <i>Диал.</i> Много (богат). КАТО МИШКА В ДОЛАП, богат. <i>Диал.</i> Много (богат). КАТО МИШКА В ЗИМНИК, имотен. Много (имотен). КРЕКНА МИ ПАТКАТА. <i>Диал.</i> Настъпиха и за мене добри, щастливи дни, сполучих и аз в нещо, ощастливен бях. КРЕКНА МИ ГЪСКАТА. <i>Диал.</i> Настъпиха и за мене	<i>‘който е беден, живее в мизерия’</i> КАТО ГОВЕДО, живея. <i>Разг.</i> При много тежки, нечовешки условия, крайно бедно, мизерно (живея). НЯМАМ НИ КУЧЕ, НИ КОТКА. <i>Диал.</i> 1. Много съм беден. 2. Съвсем съм самотен. ТЕГЛЯ КОТКАТА ЗА ОПАШКАТА. <i>Диал.</i> Много съм зле материално, нямам пари. НЯМА ЗА ЩО КУЧЕ ДА ГО ХВАНЕ. <i>Диал.</i> Голям сиромаш е, голтак е. БЕДЕН КАТО ЦЪРКОВНА МИШКА. Много, извънредно беден. В ХАМБАРА МИ МИШКИ ИГРАЯТ. <i>Диал.</i> Нямам нищо, беден съм. ГЛАДНА МИШКА. Беден човек; сиромаш. КАТО ЦЪРКОВНА МИШКА, беден. Извънредно, крайно (беден).

добри, щастливи дни, сполучих и аз в нещо, ощастливен бях. СНАСЯ МИ ПЕТЕЛА. <i>Диал.</i> Много съм богат. ИМАМ ТРИСТА СВИНИ В БАЛТАТА. <i>Диал.</i> Много съм богат.	
<i>‘глупав, простоват, некадърен’</i> БОЖО ГОВЕДЦЕ. <i>Диал.</i> Простодушен и глуповат човек; будала. ВОЛ ОТИДЕ, БИВОЛ СЕ ВЪРНА. <i>Диал. Пренебр.</i> За човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак. ВОЛ СЕ РОДИЛО, ТЕЛЕ КЪЕ УМРЕ. <i>Диал. Пренебр.</i> Ще си остане глупак, дори ще стане по-голям глупак. ТЕЛЕ ОТИШЪЛ, ВОЛ СЕ ВЪРНАЛ. <i>Диал. Ирон.</i> За човек, който никак не се е променил, нищо не е научил, останал си е същият глупак. ТЕЛЕ СЕ РОДИЛ, ВОЛ УМРЯЛ. <i>Диал. Ирон.</i> За човек, който никак не се е променил.нищо не е научил, останал си е същият глупак.	<i>‘не съм глупав, не постъпвам неразумно’</i> <ДА> НЕ МИ Е ИЗПИЛА ПАТКА АКЪЛА. Не съм оглупял, няма да постъпя неразумно. ОТ СТАРА КОЗА ЯРЕ. Много хитър, опитен. ПРОПЯ МИ ПЕТЕЛА [ЩЕ МИ ПРОПЕЕ ПЕТЕЛА 1. Сполучих (ще сполуча) и аз в нещо. 2. <i>Диал.</i> Почна (ще почне) да ми се зачита мнението, вслушват се (ще се вслушват) вече в мнението ми или в съветите ми. СТАР ПЛЪХ. <i>Разг.</i> Опитен, обигран човек.

**(гледам) КАТО БИВОЛ
ПРЕД НОВА ПОРТА.** *Ирон.*

Глупаво, без да разбирам нещо
(гледам) (обикн. нещо, което
буди голямо недоумение).

**КАТО БИВОЛ <В>
ЖЕЛЕЗНИЦА,** гледам. *Ирон.*

Глупаво, без да разбирам нещо
(гледам) (обикн. нещо, което
буди голямо недоумение).

КАТО БИВОЛ ПРЕЗ ЯРЕМ,
гледам. *Ирон.* Глупаво, без да
разбирам нещо (гледам)
(обикн. нещо, което буди
голямо недоумение).

ВОЛ БЕЗ РОГА. *Диал.* Див,
прост човек.

С КОКОШИ УМ. *Подигр.*
Глупав.

(глупав) КАТО СИВ КОН.
Диал. Много (глупав).

**(глупав) КАТО СИВО
МАГАРЕ.** *Диал.* Много
(глупав).

**НЕ ЗНАЯ ДА ДАМ НА
<ЕДНО> МАГАРЕ ВОДА.**

Диал. Не съм способен за нищо;
некадърен, глупав съм.

**ГЛАВАТА МИ Е ПЪЛНА С
МУХИ.** Глупав, лекомислен,
несериозен съм.

ИМАМ МУХИ В ГЛАВАТА

СИ. Глупав, лекомислен, несериозен съм.

МУХИ БРЪМЧАТ В

ГЛАВАТА МИ. Глупав, лекомислен, несериозен съм.

ВЛИЗА ПАТКА, ИЗЛИЗА

ГЪСКА. *Диал. Ирон.* За човек, който никак не се е променил, който е останал същия глупак.

УМЕН КАТО ГЪСКА. *Ирон.*

Много глупав.

КАТО КОЗА В КАЛЕНДАР.

Гледам (обикн. нещо, което буди голямо недоумение).

Ирон. Глупаво, без да разбирам нещо (гледам)

НЕ ЗНАЯ ОТДЕ ПИКАЕ

КОКОШКА. *Диал. Пренебр.*

Много съм глупав, неопитен.

КАТО КОТКА В

КАЛЕНДАР, гледам. Гледам

(обикн. нещо, което буди голямо недоумение). *Ирон.*

Глупаво, без да разбирам нещо (гледам).

(гледам) **КАТО КРАВА.**

Подигр. Глупаво (гледам).

КАТО КРАВА В

ЖЕЛЕЗНИЦА, гледам. *Ирон.*

Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (употребява се за

нещо, което буди голямо недоумение).

КАТО КРАВА В ПАРАКЛИС, гледам. *Ирон.*

Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (употребява се обикн. за нещо, което буди голямо недоумение).

КАТО КРАВА <НА СЛИВА>, стоя. Глупаво и без да разбирам (стоя) (употребява се за невежа жена).

КАТО МАГАРЕ В ПАРАКЛИС, гледам (стоя).

Ирон. Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (обикн. нещо, което буди голямо недоумение).

НА ДВЕ МАГАРЕТА СЕНО НЕ МОГА ДА РАЗДЕЛЯ.

Пренебр. Не съм способен за нищо; некадърен, глупав съм.

НА ТРИ МАГАРЕТА ПЛЯВАТА НЕ МОГА ДА РАЗДЕЛЯ. *Диал. Пренебр.*

Не съм способен за нищо; некадърен, глупав съм.

НЕ ЗНАЯ ДА ДАМ НА <ЕДНО> МАГАРЕ ВОДА.

Диал. Не съм способен за нищо; некадърен, глупав съм.

**НЕ ЗНАЯ ДА НАПОЯ
МАГАРЕ.** *Диал.* Не съм
способен за нищо; некадърен,
глупав съм.

**ОТБИРА ЛИ <ТИ> МАГАРЕ
ОТ МАГДАНОЗ.** *Диал.*

Пренебр. За прост, ограничен
човек, който не може да
разбере нещо по-хубаво, по-
добро.

**КАТО МАЧКА КАЛЕНДАР,
гледам.** *Ирон.* Глупаво, без да
разбирам нещо (гледам)
(обикн. нещо, което буди
голямо недоумение).

**КАТО ЗАКЛАНА ОВЦА,
гледам.** *Ирон.* Глупаво, без да
разбирам нещо (гледам)
(обикн. нещо, което буди
недоумение).

**ПАТКА МИ Е ИЗПИЛА
АКЪЛА.** Съвсем съм оглупял,
останал съм без разум
(употребява се при укор, когато
се извършва нещо неразумно).

**ПАТКА МИ Е ИЗПИЛА
УМА.** Съвсем съм оглупял,
останал съм без разум
(употребява се при укор, когато
се извършва нещо неразумно).

**С ТОЗИ УМ ЩЕ ПАСЕШ
ПАТКИТЕ.** *Диал.* Глупав си,

неразумен си и затова ще ходиш беден и злочест.

ЗНАЕ ЛИ СВИНЯ ДА ПИЕ ИЗ БЪКЕЛ ВОДА. *Диал.*

Пренебр. За прост, ограничен човек, който не разбира от нищо по-хубаво, по-добро.

ЗНАЕ СВИНЯ ДА ЯДЕ ДИНЯ. *Диал. Пренебр.* За прост, ограничен човек, който не разбира от нищо по-хубаво, по-добро.

ЗНАЕ СВИНЯ КЛАДЕНЧОВА ВОДА. За прост, ограничен човек, който не може да разбере от нещо по-хубаво, по-добро.

ЗНАЕ <ТИ> СВИНЯ ЩО Е ДИНЯ. *Диал. Пренебр.* За прост, ограничен човек, който не разбира от нищо по-хубаво, по-добро.

ОТБИРА ЛИ <ТИ> СВИНЯ ОТ КЛАДЕНЧЕВА ВОДА. *Пренебр.* За прост, ограничен човек, който не може да разбере нещо по-хубаво, по-добро.

ПРОУМЯВА ЛИ СВИНЯ ОТ ДУНЯ. *Диал. Пренебр.* За прост, ограничен човек, който

не разбира от нищо по-хубаво,
по-добро.

**ПРОУМЯВА ЛИ <ТИ>
СВИНЯ ОТ КЛАДЕНЧЕВА
ВОДА.** *Пренебр.* за прост,
ограничен човек, който не
може да разбере и оцени нещо
по-хубаво, по-добро.

**РАЗБИРА СВИНЯ ОТ
ПОРТОКАЛ!** *Жарг. Подигр.*
За прост, ограничен човек,
който не може да разбере нещо
по-хубаво, по-добро.

**РАЗБИРА ЛИ <ТИ> СВИНЯ
ОТ КЛАДЕНЧЕВА ВОДА.**
Пренебр. За прост, ограничен
човек, който не може да
разбере и оцени нещо по-
хубаво, по-добро.

**РАЗБИРА <ТИ> СВИНЯ ОТ
НОВО КОРИТО.** *Диал.*
Пренебр. За човек, който, като
си е облякъл нови дрехи, не ги
пази, а ги изцапва, измърсява.

**(гледам) КАТО ТЕЛЕ В
ГРЪМОТЕВИЦА.** Глупаво,
без да разбирам, учудено и
уплашено (гледам) (обикн. за
нещо, което буди голямо
недоумение).

**КАТО ТЕЛЕ, гледам (мигам
и под.).** Тъпо, глупаво (гледам).

КАТО ТЕЛЕ ПОД ВОЛ, чудя се. <i>Жарг. Ирон.</i> Глупаво, без да разбирам нещо (се чудя) (обикн. за нещо, което буди голямо недоумение). КАТО ТЕЛЕ ПРЕД (В) ЖЕЛЕЗНИЦА, гледам (стоя). <i>Ирон.</i> Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (обикн. за нещо, което буди голямо недоумение). КАТО ТЕЛЕ ПРЕД ИКОНОСТАС, гледам (стоя). <i>Ирон.</i> Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (употребява се обикн. за нещо, което буди голямо недоумение). КАТО ТЕЛЕ ПРЕД (В) ШАРЕНА ВРАТА, гледам (заглеждам се). <i>Ирон.</i> Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (употребява се за нещо, което буди голямо недоумение). КАТО ТЕЛЕ У ОРНИЦА, гледам. <i>Диал. Ирон.</i> Глупаво, без да разбирам нещо (гледам) (за нещо, което буди голямо недоумение). (зазяпал се) КАТО ЯРЕ У ВИР. <i>Диал.</i> (Видинско). Глупаво, без да има причина (се зазяпал).	
--	--

<i>‘отличава се с трудолюбие’</i> ЛЯВАТА ПЧЕЛА. Много работлив човек, пъргав, енергичен. РАБОТНА ПЧЕЛА. За трудолюбив човек. РАБОТЯ КАТО ПЧЕЛА. Много съм трудолюбив.	<i>‘отличава се с мързел и бездействие’</i> ПАСА ГЪСКИТЕ. Ходя без работа, не върша нищо; шляя се. БЕРА МУХИ. <i>Диал.</i> Губя си времето, без да върша нещо; бездействувам, безделнича. ГЪЛТАМ МУХИ. <i>Диал.</i> Губя си времето, без да върша нещо; бездействувам, безделнича. НАТИСНАЛ МЕ БИВОЛА. <i>Диал.</i> Налегнал ме е мързел, мързи ме. ПАСА ПАТКИТЕ. Ходя без работа, не върша нищо; шляя се. ТЪРГОВЕЦ НА СВИНСКИ РОГОВЕ. <i>Диал. Ирон.</i> Безделник, празноскиташ се. ЛЕЖА КАТО КУЧЕ ПРЕД ОВЧАРСКА КОЛИБА. <i>Диал.</i> Мързи ме да се помръдна; бездействам. КАТО ВОЛ НА ПРАЗНИ ЯСЛИ. Стоя (мисля, замислил съм се). <i>Диал. Ирон.</i> Без да върша нещо и без да зная какво да правя (стоя). ВЪРТЯ СЕ КАТО ГЪСКА В МЪГЛА. Не мога да реша как
--	---

	да се справя с нещо, как да постъпя; в затруднено положение съм. КАТО БЪЛХА В ГАЩИ. Крия се, спотайвам се без някой да ме забележи. СЛЯПА МИ Е КОБИЛКАТА ЗА НЯКЪДЕ. <i>Диал.</i> Не ми се отива някъде. (вървя) КАТО КЪОРАВ КОН В ТУРСКИ ГРОБИЩА. <i>Диал.</i> Несигурно, неувверено, препъвайки се (вървя). ЛАПАМ МУХИ(ТЕ). 1. Губя си времето, без да върша нещо; бездействувам, безделнича. 2. Поради неопитност въприемам на доверие, безкритично всичко, което видя или чуя, проявявам наивност. ЛОВЯ МУХИ. Губя си времето, без да върша нещо; бездействувам, безделнича. ПОДКОВАВАМ МУХИТЕ. <i>Диал.</i> Нищо не правя, ходя без работа; бездействувам. ХОДЯ КАТО ВЪРТОГЛАВА ОВЦА. <i>Диал.</i> <i>Неодобор.</i> Пилея си времето
--	---

	безполезно, мотая се без работа.
--	----------------------------------

7. Преобладаващата част от значенията на фразеологизмите са маркирани със стилистични квалификатори. Изследването установи употреба на следните 14 стилистични маркера: *Вулг.* – вулгарно; *Груб.* – грубиянско; *Диал.* – диалектно; *Жарг.* – жаргонно; *Ирон.* – иронично; *Книж.* – книжно; *Неод.* – неодобрително; *Оскърб.* – оскърбително; *Ост.* – остаряло; *Подигр.* – подигравателно; *Пренебр.* – пренебрежително; *Публиц.* – публицистично; *Разг.* – разговорно; *Шег.* – шеговито.

Най-често е използван стилистичният маркер *Диал.* – 337 пъти, следван от комбинацията *Диал. Ирон.* – 138 пъти, а маркерът *Ирон.* – 84 пъти.

Библиография:

1. **Бабов, Въргулев 1961:** К. Бабов, А. Въргулев. Тематичен руско-български речник. С., 1961.
2. **Балкански 1983:** Т. Балкански. За произхода на някои фразеологизми в историята на българския език. –В: Български език, кн.5. С., 1983, с. 243-252.
3. **Банова, Димова 2014:** М. Банова, Ст. Димова. Фразеологичен речник на българския език А-Я. С., 2014.
4. **Барболова 2008:** З. Барболова. Механизми и причини за формиране на нови фразеологизми в българския език. –В: Списание на БАН, 2008, №6, с.12-21.
5. **Блажев 1956:** Бл. Блажев. За характера на обстоятелствените фразеологични съчетания. – В: Български език. С., 1956, кн. 1, с. 47-56.
6. **Богоев 1842:** Ив. Богоев. Български народни песни и пословици. Кн.1. Пеща, 1842.
7. **Божев 1891:** С. Божев. Пословици от Демирхисарско. –В: СбНУ, V, 1891, с. 203-205.
8. **Бояджиев 1986:** Т. Бояджиев. Българска лексикология. С., 1986.
9. **Бояджиев, Куцаров, Пенчев 1998:** Т. Бояджиев, Ив. Куцаров, Йор. Пенчев. Съвременен български език. С., 1998, с. 208-219.
10. **Вапорджиев 1974:** В. Вапорджиев. Двойки думи в българския език като фразеологични единици. –В: Език и литература. С., 1974, кн. 4, с. 64-69.

11. **Вапорджиев 1978:** В. Вапорджиев. За структурната класификация на фразеологизмите в българския език. –В: Език и литература. С., 1978, кн. 5, с. 90-93.
12. **Вапорджиев 1981:** В. Вапорджиев. За някои случаи на структурно моделиране на фразеологията на българския език. –В: Език и литература. С., 1981, кн. 3, с. 83-90.
13. **Вацов 1899:** Л. Вацов. Пословици от Пирот. –В: СБНУ, I, 1889, с. 142-145.
14. **Витанова 2012:** М. Витанова. Топонимите във фразеологията на българския език. –В: Български език, 2012, N 2, с.25 - 30.
15. **Въгленов 1974:** М. Въгленов. Произход и значение на някои идиоми. –В: Български език, 1974, кн.6, с. 563-566.
16. **Вълков 2005:** П. Вълков. Фразеологизми и паремии с опорен компонент циганин в българския език. –В: Юбилеен славистичен сборник. Бл., 2005, с. 499-504.
17. **Вълчанова 2001:** М. Вълчанова. За топонимите в славянската фразеология. –В: K aktuálnym otázkam frazeológie. Nitra, 2001, с. 80-87.
18. **Вълчев 1893:** Д. Вълчев. Клетви и благословии от Дупнишко. –В: СБНУ, IX, 1893, с. 211-217.
19. **Вълчев 1894:** Д. Вълчев. Клетви и благословии от Дупнишко. –В: СБНУ, X, 1894, с. 198-203; XI, 1894, с. 164-169.
20. **Вълчев 1894:** Д. Вълчев. Пословици от Дупничко. –В: СБНУ, X, 1894, с. 171-196; XI, 1894, с. 153-159.

21. **Вълчев 1895:** Д. Вълчев. Клетви и благословии от Дупнишко. –В: СБНУ, XII, 1895, с. 253.
22. **Вълчев 1895:** Д. Вълчев. Пословици от Дупничко. –В: СБНУ, XII, 1895, с. 223-232.
23. **Вълчев 1896:** Д. Вълчев. Пословици от Дупничко. –В: СБНУ, XIII, 1896, с. 224-285.
24. **Вътов 1995:** В. Вътов. Фонетика и лексикология на българския език. В.Т-во, 1995.
25. **Вътов 1998:** В. Вътов. Малък фразеологичен речник на българския език А-Я. В.Т-во, 1998.
26. **Вътов 2002:** В. Вътов. Библията в езика ни. Речник на фразеологизмите с библейски произход. В. Т-во, 2002.
27. **Вътов 2008:** В. Вътов. Предложно-именни фразеологизми в българския език. – В: Славистични проучвания: Сборник в чест на XIV международен славистичен конгрес. В. Т-во, 2008, с. 9-17.
28. **Вътов 2013:** В. Вътов. Фраземи с компонент числително име в българската фразеология. –В: Българска реч, 2013, №1, с. 91-98.
29. **Генадиева-Мутафчиева 1959:** З. Генадиева-Мутафчиева. Към въпроса за фразеологичните словосъчетания в българския език. – В: ИИБЕ. С., 1959, кн. VI.
30. **Георгиев, Русинов 1979:** С. Георгиев, Р. Русинов. Учебник по лексикология на българския език. В.Т., 1979, с. 126-153.
31. **Георгиева 2015:** Б. Георгиева. Фразеологизми с опорни думи за ‘време (като атмосферно състояние)’ в български и в английски език. Бл, 2015.

32. **Геров 1895-1908:** Н. Геров. Речник на българский язык, т. I-III, Пд, 1895-1908.
33. **Гъбьов 1895:** П. Гъбьов. По говора на село Конопище (Чирпанско). –В: СбНУ, XII, 1895, с. 630-639.
34. **Гъбьов 1896:** П. Гъбьов. По говора на гр. В. Търново. –В: СбНУ, XIII, 1896, с. 442-473.
35. **Гъбьов 1898:** П. Гъбьов. Пословици и пословични изрази от В. Търново. –В: СбНУ, XV, 1898, с. 138-147.
36. **Гъбьов 1900:** П. Гъбьов. Пословици и пословични изрази от В. Търново. –В: СбНУ, XVI-XVII, 1900, с. 346-351.
37. **Гъбьов 1909:** П. Гъбьов. Пословици и пословични изрази (по говора във Видин, Търновско и др.). –В: СбНУ, XXV, 1909, с. 1-80.
38. **Дабева 1934:** М. Дабева. Български народни клетви. С., 1934.
39. **Дабева 1937:** М. Дабева. Пожелания и благословии у българския народ. С., 1937.
40. **Дапчева 2007:** Йов. Дапчева. Фразеологизми антропономинанти в българския език: Системно-семантичен аспект. С., 2007.
41. **Дошков, Вълчанова 1985:** П. Дошков, М. Вълчанова. По въпроса за семантиката на два вида устойчиви сравнения и опит за тяхното моделиране. –В: Български език, 1989, 5, 460-462.
42. **Друмев 1896:** К. Друмев. Клетви и благословии от Царибродско и Пиротско. –В: СбНУ, XIII, 1896, с. 230-234.

43. **Дювернуа 1885-1889:** А. Дювернуа. Словарь болгарского языка по памятникам народной словесности и произведениям новейшей печати. М., 1885-1889.
44. **Дюлгерова 1985:** Г. Дюлгерова. Минимални фразеологични единици в съвременния български език. –В: Български език. С., 1985, кн. 2, с.152-158.
45. **Ецов 1897:** Ш. Ецов. Клетви и благословии от Велес. –В: СбНУ, XIV, 1897, с. 159-176.
46. **Живков 1905:** Г. Живков. Характерни думи, изрази, клетви, заклевания и пр. от Трънско. –В: СбНУ, XXI, 1905, с. 59-64.
47. **Иванова 1990:** М. Иванова. Ролята на езиковите образи при оформяне на значението на българските фразеологизми. –В: Български език, 1990, 1, с. 61-75.
48. **Каравелов 1861:** Л. Каравелов. Памятники народного быта болгар, издаваемые Любеном Каравеловым. Книга первая. М., 1861.
49. **Кепов 1936:** Ив. Кепов. Народописни, животописни и езикови материали от с. Бобошево – Дупнишко. –В: СбНУ, XLII, 1936, с. 1-288.
50. **Кирякова 2011:** Т. Кирякова. Съответствие на тематичните полета при биномни фразеологизми в българския и немския език. –В: Юбилеен сборник на Филологическия факултет по повод 20-годишнината на специалността „Българска филология”. Бл., 2011, с. 148-158.

51. **Кочев 1969:** Ив. Кочев. Гребенският говор в Силистренско. –В: Трудове по българска диалектология. С., 1969, кн. 5.
52. **Кочев 1976:** Ив. Кочев. Фразеологичните единици в пожаревския говор (с оглед на семантико-граматичната трансформация на компонентите им). –В: ИИБЕ. С., 1976, кн. XIX, с. 789-793.
53. **Кочева, А. 2015:** Контрасемантични устойчиви сравнения с анималистичен компонент в български и словенски език. –В: Сборник „Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки“. Бл., 2015, с. 177-184. УИ „Неофит Рилски“. ISBN: 978-954-680-976-6.
54. **Кочева, А. 2017:** Еднакви градуалносемантични устойчиви сравнения с анималистичен лексикален компонент в български и словенски език.–В: „Езикът на науката и науката за езика“. Юбилеен сборник в чест на чл.-кор.Мария Попова. С., 2017., с. 415-426. ISBN: 978-954-322-891-1.
55. **Кочева, А. 2019:** Наративни устойчиви сравнения с анималистичен лексикален компонент в български и в словенски език. –В: Лингвистични проблеми. Бл., 2019, с. 238-243. УИ „Неофит Рилски“. ISSN: 2682-9673.
56. **Кочева, А. 2019:** Зооними със значение ‘котка’ в българската фразеология (на европейски фон). –В: Лингвистични проблеми, год. II, кн. 2. Бл., 2021, с. 159-174. ISSN: 2682-9673.
57. **Кошелев, Леонидова 1963:** А. Кошелев, М. Леонидова. Категорията вид във

- фразеологичните единици. –В: Български език. С., 1963, кн. 4-5.
58. **Кошелев, Леонидова 1974:** А. Кошелев, М. Леонидова. Българско-руски фразеологичен речник. С., 1974.
59. **Краев 1940:** Г. Краев. Народни изрази. –В: Родна реч, XIV, 1940, кн. I, с. 24-28; кн. II, с. 192-196.
60. **Краев 1941:** Г. Краев. Народни пословици. –В: Родна реч, XV, 1941, кн. I, с. 37-43.
61. **Кръстанов 1890:** В. Кръстанов. Пословици от Чепеларе (Рунгос). –В: СБНУ, II, 1890, с. 219.
62. **Кузмова 2005:** М. Кузмова. Устойчивите сравнения в българския и чешкия език – характеристика на междуетниковите съответствия. –В: Юбилеен славистичен сборник. Бл., 2005, с. 157-163.
63. **Кузмова 2008:** М. Кузмова. Устойчиви сравнения за физическа характеристика на човека в чешкия и българския език (автореферат). С., 2008.
64. **Кювлиева 1968:** В. Кювлиева. Структура на фразеологизмите в българския език (Върху материал от белетристиката на Иван Вазов). –В: Славистичен сборник. С., 1968, с. 221-228.
65. **Кювлиева 1969:** В. Кювлиева. Фразеологизми в белетристиката на Иван Вазов. –В: ИИБЕ. С., 1969, кн. XVIII.
66. **Кювлиева 1976:** В. Кювлиева. Компаративни фразеологизми в български и словашки. –В: Славистичен сборник. С., 1976, с. 157-162.
67. **Кювлиева 1982:** В. Кювлиева. Традиционните сравнения в българския език – многозначност,

- вариантност, синонимия. –В: Език и литература.С., 1982, кн.2, с. 22-26.
68. **Кювлиева 1986:** В. Кювлиева-Мишайкова. Фразеологизмите в българския език. С., 1986.
69. **Кювлиева 1986:** В. Кювлиева. Устойчивите сравнения в българския език. С., 1986.
70. **Кювлиева 1986:** В. Кювлиева. Фразеологическото значение – основа за възникването на лексикалната многозначност. – В: Език и литература. С., 1986, кн. 6, с. 33-40.
71. **Любенов 1896:** П. Любенов. Сборник с разни народни умотворения из Кюстендилско. С., 1896.
72. **Македонска 1960:** Цв. Македонска. Данни за произхода и развоя на някои устойчиви словосъчетания в българския език. –В: Български език. С., 1960, кн. 6, с. 497-504.
73. **Македонска 1968:** Цв. Македонска. Към въпроса за изграждането на фразеологичната система на книжовния български език. –В: Славистичен сборник. С., 1968, с. 145-153.
74. **Македонска 1972:** Цв. Македонска. Към въпроса за изграждането на фразеологията на новобългарския книжовен език. –В: ИИБЕ. С. , 1972, кн. ХХІ.
75. **Маринов 1894:** Д. Маринов. Думи и фрази от Западна България. –В: СбНУ, X, 1894, с. 217-232; XI, с. 187-195.
76. **Маринов 1895:** Д. Маринов. Материали за български речник. Из Западна България. –В: СбНУ, XII, 1895, с. 270-296.

77. **Маринов 1896:** Д. Маринов. Материали за български речник. Из Западна България. –В: СБНУ, XIII, 1896, с. 249-271.
78. **Мокиенко 1968:** В.М. Мокиенко. За фразеологичната система на българския книжовен език. –В: Славистичен сборник. 1968, с. 145-153.
79. **Мокиенко 1983:** В. М. Мокиенко. За фразеологичната синонимия в българския език. –В: България 1300. Статии и изследвания на ленинградските българисти. С., 1983, с. 290-309.
80. **Нанова 2005:** А. Нанова. Фразеологичен синонимен речник на българския език. С., 2005.
81. **Недкова 2009:** Ем. Недкова. Жаргонните фразеологизми като специфичен поглед на света. –В: Проглас, 2009, №2, с. 122-134.
82. **Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова 1963:** К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова. Някои въпроси във връзка с изработването на „Фразеологичен речник на българския език”. –В: Български език. 1963, кн.4-5, с. 434-446.
83. **Ничева 1967:** К. Ничева. Фразеологизми със структура на изречения в българския език. –В: ИИБЕ. С., 1967, кн. XV, с. 183-215.
84. **Ничева 1967:** К. Ничева. Към характеристика на фразеологизмите в българския език. –В: Български език. С., 1967, кн.1, с. 23-35.
85. **Ничева 1968:** К. Ничева. Фразеологизирани конструкции в българския език. –В: ИИБЕ, кн. XVI. С., 1968, с. 713-722.

86. **Ничева, Чолакова 1968:** К. Ничева, Кр. Чолакова. Съотношение между фразеологична единица и лексикална единица. –В: Славянска филология. С., 1968, т.Х, с. 83-96.
87. **Ничева 1973:** К. Ничева. Наблюдения върху лексикалния състав на фразеологизмите в българския език. –В: Български език. С., 1973, кн.6, с. 489-498.
88. **Ничева 1974:** К. Ничева. Към въпроса за специфичните черти на фразеологичната единица. –Във: В памет на проф. Стойко Стойков. Езиковедски изследвания. С., 1974, с. 475-479.
89. **Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова 1974:** К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова. Фразеологичен речник на българския език. Т. 1., С., 1974; Т.2., С., 1975.
90. **Ничева 1975:** К. Ничева. Развой и задачи на проучванията по българска фразеология. –В: Български език. С., 1975, кн. 5.
91. **Ничева 1976:** К. Ничева. Към въпроса за фразеологизмите биноми (двойки думи) в българския език. –В: Български език. С., 1976, кн. 1-2, с. 123-125.
92. **Ничева 1978:** К. Ничева. Тематична характеристика на фразеологизмите в българския език. –В: Език и литература. С., 1978, кн. 4, с. 48-60.
93. **Ничева 1978:** К. Ничева. Към въпроса за експресивността на фразеологичните единици (структурно-фонетически особености при някои групи фразеологични единици). –Във: Въпроси

- на българската лексикология. С., 1978, с. 146-158.
94. **Ничева 1979:** К. Ничева. Пътища за възникване на фразеологизмите в българския език. –В: ИИБЕ. С., 1979, кн. XXII, с. 177-226.
95. **Ничева 1980:** К. Ничева. Значение на фразеологичната единица. –В: Slavice slovaca. Bratislava, XV, 1980, 1, с. 52-59.
96. **Ничева 1982:** К. Ничева. Фразеосхеми (фразеологизирани конструкции в българския език). –В: Език и литература. С., 1982, кн.5, с. 29-44.
97. **Ничева 1982:** К. Ничева. Фразеологични модели, обусловени от структурата и семантиката на фразеологичната единица. –В: Български език. С., 1982, кн.5, с. 448-456.
98. **Ничева 1986:** К. Ничева. Семантично ядро на фразеологичните единици. –В: Български език. С., 1986, кн. 1, с.43-51.
99. **Ничева 1987:** К. Ничева. Българска фразеология. С., 1987.
100. **Ничева 1988:** К. Ничева. Към въпроса за устойчивите сравнения в българския език и лексикографската им обработка. –В: Български език. С., 1988, кн. 1, с. 42-48.
101. **Ничева 1988:** К. Ничева. Спорно и безспорно в българската фразеология. –В: Български език. С., 1988, кн.6, с. 485-493.
102. **Ничева 1993:** К. Анкова-Ничева. Нов фразеологичен речник на българския език. С., 1993.

103. **Памукчиев 1892:** И. Памукчиев. Пословици от Троян. –В: СбНУ, VII, 1892, с. 211-213.
104. **Панчев 1889:** Г. Панчев. Пословици от Панагюрище. –В: СбНУ, I, 1889, с. 145.
105. **Петев 1904:** Х. Петев. Български юридически пословици. –В: СбНУ, XX, 1904, с.1-28.
106. **Петрова 2005:** Г. Петрова. Русско-българские фразеологические параллели. – В: Юбилеен славистичен сборник. Бл., 2005, с. 181-184.
107. **Попова 2007:** М. Попова, и др. Терминологичен речник по хуманитарни науки. С., 2007.
108. **Радева 1978:** П. Радева. Отрицателните фразеологизми в съвременния български език. – В: Славистични проучвания. В.Т-во, 1978, с. 143-153.
109. **Радева 1979:** В. Радева. Селскостопанската лексика на централния балкански говор. –В: Българска диалектология. Проучвания и материали. С., 1979, кн. IX.
110. **Райхщейн 1979:** А. Райхщейн. О межязыковом сопоставлении фразеологических единиц. –В: Иностранные языки в школе. 1979, 4, с. 3-8.
111. **Русакиев 1956:** С. Русакиев. I. Народни песни на малоазийските българи в Новопазарско. –В: СбНУ, XLVII, 1956, с. 1-214.
112. **Русакиев 1956:** С. Русакиев. II. Народни песни и приказки от Нови Пазар и с.Еньово,

- Новопазарско. –В: СбНУ, XLVII, 1956, с. 217-466.
113. **Славейков 1889:** П.Р. Славейков. Български притчи или пословици и характерни думи. Част I. Пд, 1889; Част II, С., 1897.
114. **Спасова 1957:** С. Спасова. За развоя на някои устойчиви съчетания в българския език. – В: Български език. С., 1957, кн.4, с. 335-343.
115. **Спасова-Михайлова 1959:** С. Спасова-Михайлова. Някои основни видове устойчиви словосъчетания в българския език. –В: ИИБЕ, кн. VI. С., 1959, с. 235-250.
116. **Спасова-Михайлова 1970:** С. Спасова-Михайлова. Към въпроса за семантичната същност на фразеологичната единица. –В: ИИБЕ, кн. XIX. С., 1970, с.381-390.
117. **Спасова-Михайлова 1978:** С. Спасова-Михайлова. Пътища за създаване на фразеологични варианти. –Във: Въпроси на българската лексикология. С., 1978, с. 133-145.
118. **Спасова-Михайлова 1979:** С. Спасова-Михайлова. Семантична характеристика на фразеологичната единица. –В: Помагало по българска лексикология. С., 1979, с. 333-348.
119. **Спасова-Михайлова 1980:** С. Спасова-Михайлова. Семантични отношения при многозначната фразеологична единица. –В: Slavice slovaca. Bratislava, XV, 1980. I, с. 44-50.
120. **Спространов 1895:** Е. Спространов. Клетви и благословии от Охрид. –В: СбНУ, XII, 1895, с. 246-253.

121. **Сребров 1903:** П. Сребров. Пословици, изречения и клетви. Народни умотворения за Родопите. –В: Родопски напредък, I, 1903, кн. V, с. 188-192.
122. **Сталийски 1895:** Ц. Сталийски. Пословици от Царибродско. –В: СбНУ, XII, 1895, с. 243.
123. **Станева 1973:** Хр. Станева. Към характеристика на сравненията-фразеологизми в българския език. –В: Славистични проучвания. С., 1973, с. 181-188.
124. **Стоилов 1891:** А.П. Стоилов. Пословици от Горноджумайско. –В: СбНУ, V, 1891, с. 205-206.
125. **Стоилов 2000:** Ант. Стоилов. Земеделска и животновъдна лексика от говорите по Средна Струма с народно тълкуване. Бл., 2000.
126. **Стойков 1892:** Д. Стойков. Пословици от Софийско. –В: СбНУ, VII, 1892, с. 213-214; IX, 1893, с. 196-207.
127. **Стойчев 1915:** Кр. Стойчев. Тетевенски говор, изследван по програма на проф. Б. Цонев. –В: СбНУ, XXXI, 1915; Пословици, с. 135-160; Благословии, клетви и поздрави, с. 129-134.
128. **Телия 1996:** В. Телия. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М., 1996.
129. **Тодорова 2007:** М. Тодорова. Семантико-синтактични особености на глаголни фразеологизми. –В: Български език, 2007, №4, с. 78-91.

130. **Тодорова 2009:** М. Тодорова. Лексикализирана граматика на български глаголни фразеологизми. –В: Български език, 2009,3, с.70-83.
131. **Федуленкова 2005:** Т. Федуленкова. Фразеологическа вариантност как лингвистическа проблема. –Във: Вестник ОГУ, 2005, 4, с. 62-69.
132. **Филипова-Байрова 1964:** М. Филипова-Байрова. Пътят за проникване на някои устойчиви сравнения в българския език. –В: ИИБЕ, кн. XI. С., 1964, с. 339-344.
133. **Цветанов 1936:** Ц. Цветанов. Българско народно творчество. Българска златна библиотека, I, 1936, кн. 2.
134. **Чачаров 1891:** М. Чачаров. Народни клетви от Щип (Македония). – В: СБНУ, VI, 1891, с. 206-213.
135. **Чачаров 1892:** М. Чачаров. Народни умотворения. –В: СБНУ, VIII, 1892, с. 239-248.
136. **Чачаров 1892:** М. Чачаров. Пословици от Ореховско. –В: СБНУ, VIII, 1892, с. 231-239.
137. **Чачаров 1890:** М. Чачаров. Пословици от Щип (Македония). –В: СБНУ, III, 1890, с. 246-263.
138. **Чехларов 1911:** Н. Чехларов. Пословици от Горнооряховско и Габровско. –В: СБНУ, XXVI, 1910-1911, с. 301-304.
139. **Чолаков 1872:** В. Чолаков. Българский народен сборник. Болград, 1872.
140. **Чолакова 1961:** Кр. Чолакова. За устойчивото в структурата на някои

- фразеологични единици. –В: Български език. С., 1961, кн. 5-6, с. 436-443.
141. **Чолакова 1967:** Кр. Чолакова. Към въпроса за формата на фразеологичната единица. –В: ИИБЕ. С., 1967, кн. XV, с. 139-181.
142. **Чолакова 1968:** Кр. Чолакова. За лексико-граматическата еквивалентност на фразеологичната единица с думата. –В: Славистичен сборник. С., 1968, с. 209-219.
143. **Чолакова 1980:** Кр. Чолакова. Устойчиви словосъчетания и фразеологична единица. –В: Езиковедски изследвания в чест на акад. Вл. Георгиев. С., 1980, с. 503-512.
144. **Чолакова 1994:** Кр. Чолакова. Фразеологизми, оформени с начален компонент *като*. –В: Български език 1993/1994, 1, 29-34.
145. **Шишков 1891:** Ст. Шишков. Пословици от Ахърчелебийски. –В: СбНУ, VI, 1891, с. 181-205.
146. **Шишков 1903:** Ст. Шишков. Народни пословици, гатанки и клетви. –В: Родопски напредък., I, 1903, кн. III, с. 116-117.
147. **Шишков 1903:** Ст. Шишков. Пословици, изречения и клетви. –В: Родопски напредък., I, 1903, кн. VII-VIII, с. 308-311.